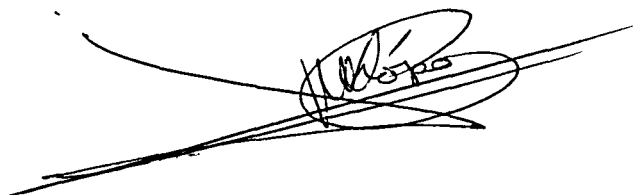

TESI DOCTORAL

TURISME RESIDENCIAL i TERRITORI: LA SEGONA RESIDENCIA A LES COMARQUES GIRONINES.

VOLUM PRIMER

Dirigida pel Doctor en Geografia
Francesc LOPEZ PALOMEQUE

Rosa M. FRAGUELL i SANSBELLO

Girona, març de 1993.

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia.

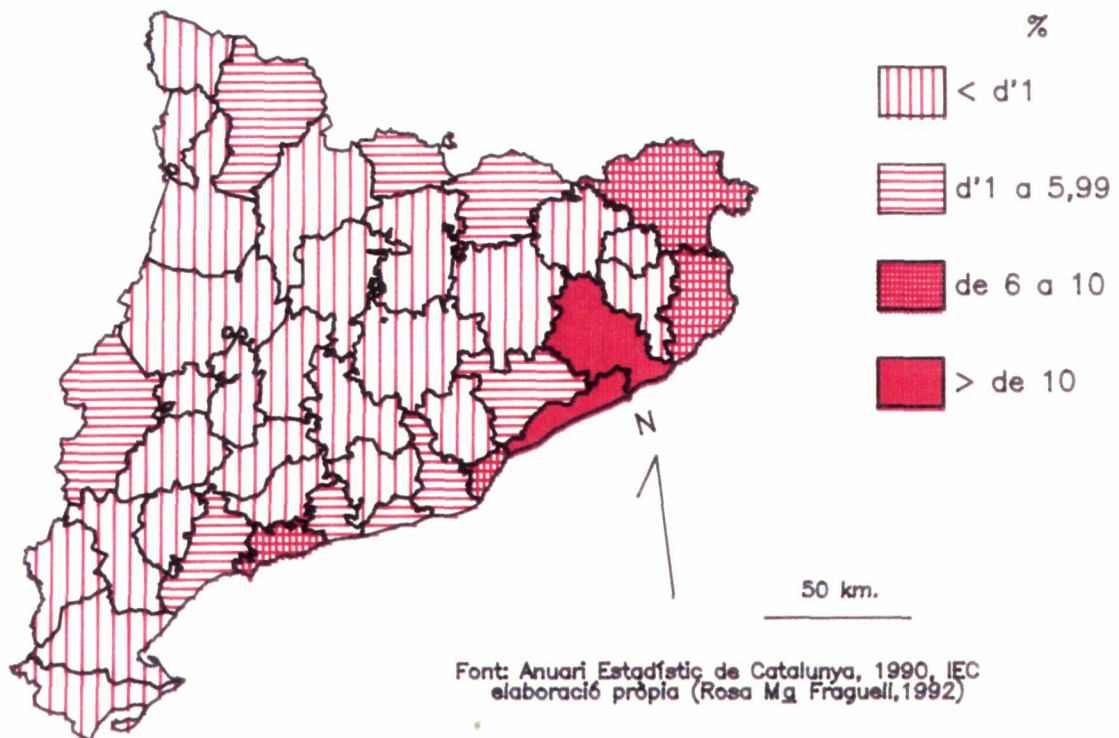
TAULA 3. L'OFERTA DE PLACES D'ALLOTJAMENT EN ESTABLIMENTS HOTELERS (1.990).

COMARCA	Establiments Hotelers		Paradors Nacionals		Balnearis		TOTAL ESTABLIMENTS	
	V Abs	%	V Abs	%	V Abs	%	V Abs	%
Alt Camp	204	0,1	0	0,0	0	0,0	212	0,1
Alt Empordà	15.144	7,4	0	0,0	0	0,0	15.159	7,3
Alt Penedès	434	0,2	0	0,0	0	0,0	441	0,2
Alt Urgell	1.527	0,7	146	15,1	0	0,0	1.731	0,8
Alta Ribagorça	1.307	0,6	0	0,0	442	28,7	2.003	0,9
Anoia	898	0,4	0	0,0	0	0,0	898	0,4
Bages	1.205	0,6	111	11,5	0	0,0	1.316	0,6
Baix Camp	6.257	3,0	0	0,0	0	0,0	6.257	3,0
Baix Ebre	1.085	0,5	155	16,0	0	0,0	1.240	0,6
Baix Empordà	16.206	7,9	156	16,2	0	0,0	16.402	7,9
Baix Llobregat	2.659	1,3	0	0,0	0	0,0	2.659	1,3
Baix Penedès	3.029	1,5	0	0,0	0	0,0	5.029	1,5
Barcelonès	16.824	8,2	0	0,0	0	0,0	16.824	8,1
Berguedà	1.448	0,7	0	0,0	0	0,0	1.507	0,7
Cardanya	3.179	1,5	0	0,0	0	0,0	3.188	1,5
Conca de Barberà	915	0,4	0	0,0	0	0,0	915	0,4
Garraf	5.162	2,5	0	0,0	0	0,0	5.162	2,5
Garrigues	56	0,0	0	0,0	0	0,0	8	0,0
Garrotxa	1.359	0,7	0	0,0	0	0,0	1.371	0,7
Gironès	1.825	0,9	0	0,0	0	0,0	1.825	0,9
Maresme	32.876	16,0	0	0,0	0	0,0	32.876	15,8
Montsià	1.947	1,0	0	0,0	0	0,0	1.947	0,9
Noguera	804	0,4	0	0,0	0	0,0	821	0,4
Osona	1.740	0,8	66	6,8	0	0,0	1.827	0,9
Pallars Jussà	1.326	0,6	0	0,0	0	0,0	1.381	0,7

COMARCA	Establiments Hotelers		Paradors Nacionals		Balnearis		TOTAL ESTABLIMENTS	
	V Abs	%	V Abs	%	V Abs	%	V Abs	%
Pallars Sobirà	2.095	1,0	0	0,0	0	0,0	2.210	1,0
Pla de l'Urgell	171	0,0	0	0,0	0	0,0	171	0,1
Pla de l'Estany	677	0,3	0	0,0	0	0,0	697	0,3
Priorat	166	0,0	0	0,0	0	0,0	166	0,0
Ribera d'Ebre	211	0,1	0	0,0	0	0,0	211	0,1
Ripollès	2.178	1,0	0	0,0	0	0,0	2.216	1,0
Segarra	256	0,1	0	0,0	160	10,4	416	0,2
Segrià	2.463	1,2	0	0,0	0	0,0	2.463	1,2
Selva	48.428	23,7	0	0,0	400	25,9	48.870	23,5
Solsonès	593	0,3	0	0,0	0	0,0	593	0,3
Tarragonès	20.475	10,0	0	0,0	0	0,0	20.475	9,9
Terra Alta	127	0,1	0	0,0	0	0,0	127	0,1
Urgell	307	0,1	0	0,0	0	0,0	307	0,1
Vall d'Aran	3.933	1,9	331	34,3	0	0,0	4.454	2,1
Vallès Occidental	834	0,4	0	0,0	440	28,5	1.274	0,6
Vallès Oriental	2.036	1,0	0	0,0	100	6,5	2.136	1,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes de l'Anuari Estadístic de Catalunya, 1990. Generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, Barcelona 1.991.

Mapa 2: OFERTA DE PLACES D'ALLOTJAMENT EN ESTABLIMENTS HOTELERS I ALTRES (1990)

Pel que fa als càmpings, la concentració més gran es dóna a la Costa Brava i a la Costa Daurada, que engloben el 41,8% i el 22,7% del total de places, respectivament. La comarca més important en aquest aspecte és el Baix Empordà, que agrupa tota sola el 19,7% del conjunt de places, la segueix la seva veïna l'Alt Empordà amb el 14,4% del total de places; pel contrari dins de la Costa Brava, la comarca de la Selva té un caràcter molt més de tipus hotelier, ja que, només amb un 7,7% del total de places de càmping, es distancia força de les dues anteriors. A part d'alguna altra comarca costanera, al sud de Barcelona, la del Baix Llobregat i al nord de Barcelona, la del Maresme, amb el 9% i el 8,2% del total de places, respectivament, la resta de comarques tenen una dotació menor. La zona de l'Interior és la menys proveïda, fins i tot s'hi troba un bon nombre de comarques amb una manca total de càmpings.

TAULA 4. L'OFERTA DE CAMPINGS (1.990)

COMARQUES	NOMBRE	UNITATS D'ACAMPADA	NOMBRE DE PLACES	%
Alt Camp	0	0	0	0,00
Alt Empordà	37	13.993	41.979	14,37
Alt Penedès	0	0	0	0,00
Alt Urgell	8	978	2.934	1,00
Alta Ribagorça	3	211	633	0,21
Anoia	1	50	150	0,05
Bages	0	0	0	0,00
Baix Camp	19	8.455	25.365	8,69
Baix Ebre	8	1.626	4.878	1,67
Baix Empordà	46	19.189	57.567	19,70
Baix Llobregat	11	8.740	26.220	8,98
Baix Penedès	6	1.585	4.755	1,62
Barcelonès	0	0	0	0,00
Berguedà	6	800	2.400	0,82
Cerdanya	6	1.712	5.136	1,76
Conca de Barberà	0	0	0	0,00
Garraf	11	3.560	10.680	3,65
Garrigues	0	0	0	0,00
Garrotxa	3	155	465	0,15
Gironès	1	360	1.080	0,37
Maresme	39	7.950	23.850	8,17
Montsià	8	1.288	3.864	1,32
Noguera	4	420	1.260	0,43
Osona	2	121	363	0,12
Pallars Jussà	4	460	1.380	0,48
Pallars Sobirà	13	1.913	5.739	1,97

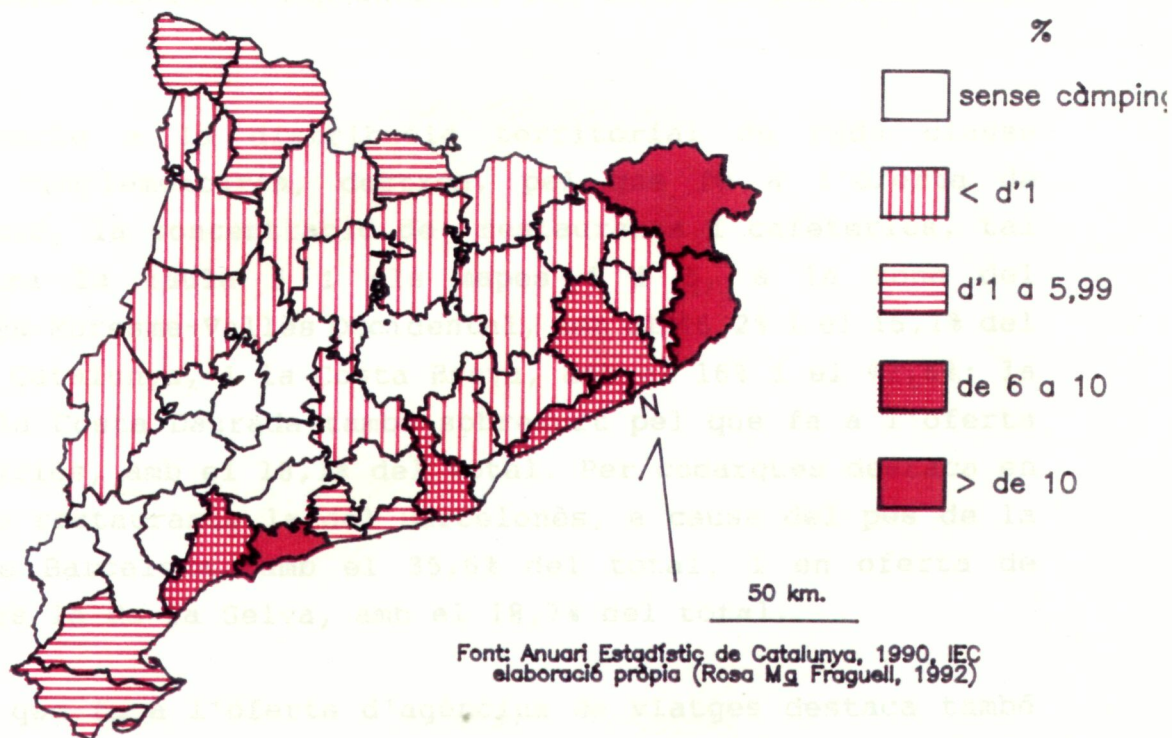
COMARQUES	NOMBRE	UNITATS D'ACAMPADA	NOMBRE DE PLACES	%
Pla d'Urgell	0	0	0	0,00
Pla de l'Estany	3	719	2.157	0,73
Priorat	0	0	0	0,00
Ribera d'Ebre	0	0	0	0,00
Ripollès	4	657	1.971	0,68
Segarra	0	0	0	0,00
Segrià	2	430	1.290	0,44
Selva	21	7.515	22.545	7,71
Solsonès	2	292	876	0,30
Tarragonès	34	12.052	36.156	12,38
Terra Alta	0	0	0	0,00
Urgell	0	0	0	0,00
Vall d'Aran	8	1.162	3.486	1,20
Vallès Occidental	1	440	1.320	0,45
Vallès Oriental	5	559	1.677	0,58
CATALUNYA	316	97.392	292.176	100

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de l'Anuari Estadístic de Catalunya 1.990, Generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, Barcelona, 1.991.

L'oferta complementària de serveis turístics engloba activitats diverses: l'oferta de restauració, d'instal·lacions de turisme d'interior en partícipat, d'instal·lacions públiques d'excursió al platja, de campament, etc. En aquest estudi s'ha analitzat el nombre de places que ofereixen cada una d'aquestes activitats i s'ha elaborat un mapa de Catalunya que mostra la seva distribució.

La oferta turística d'instal·lacions de campament a Catalunya és significativament superior en força a altres, tal com passa amb els camps de recreació, en dirigit principalment al turisme d'interior, però també a l'oferta de campaments de platja, de campament d'interior, etc.

Mapa 3: OFERTA DE CAMPINGS (1990)

La oferta d'instal·lacions de viatges destaca també significativament, tal com s'observa en el mapa 3 i en el mapa 4, a l'oest del Barcelonès-Marçnes, amb el 33% del total, i de la Gironès, amb el 20,3%. Les comarques del Baix Llobregat, per la seva part, ofereixen el 14,3% del total, i la de la Selva, per la seva part, ofereix el 10,7% del total.

L'oferta complementària de serveis turístics engloba diferents apartats: l'oferta de restauració, d'agències de viatge, d'amarratges en ports esportius, d'equipaments públics i privats en platges, de camps de golf, etc. En aquest estudi s'han seleccionat aquelles variables que hom ha valorat com a més significatives per a les comarques de Girona i pel turisme d'apartament i segona residència.

La dotació d'oferta d'aquesta mena a Catalunya en alguns sectors de més tradició és força completa, tal com passa amb els serveis de restauració, en d'altres és molt deficient, bé perquè es tracta de serveis cars, per tant d'élite, bé perquè es troben en una etapa inicial d'implantació, tal seria el cas dels camps de golf.

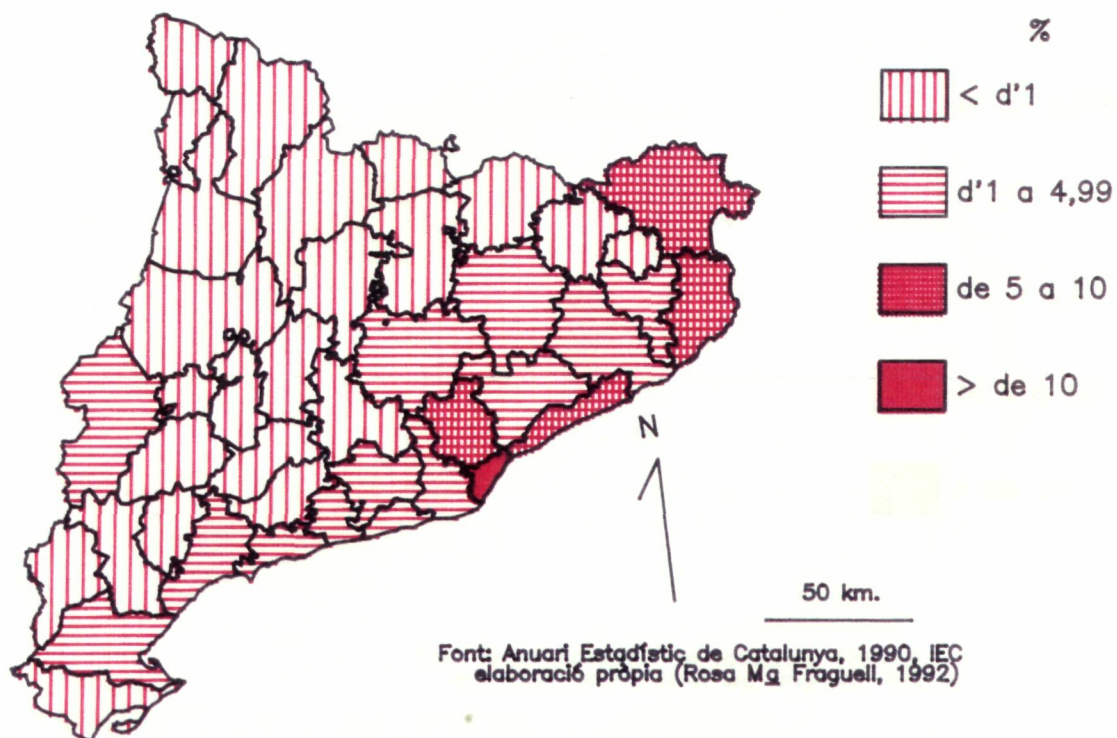
Respecte a la distribució territorial de cada classe d'oferta complementària, destaca, pel que fa a l'oferta de restauració, la concentració de restaurants i cafeteries, tal com mostra la taula 5 i els mapes 4 i 5, a la zona del Barcelonès-Maresme-Vallès Occidental, amb el 46,2% i el 16,1% del total de Catalunya, i la Costa Brava, amb el 16% i el 42,6%; la zona de la Costa Daurada també sobresurt pel que fa a l'oferta de cafeteries, amb el 18,1% del total. Per comarques destaca en oferta de restaurants la del Barcelonès, a causa del pes de la ciutat de Barcelona, amb el 35,6% del total, i en oferta de cafeteries la de la Selva, amb el 18,7% del total.

Pel que fa a l'oferta d'agències de viatges destaca també la concentració, tal com s'observa en la taula 5 i en el mapa 6, a la zona del Barcelonès-Maresme, amb el 53% del total, i de la Costa Brava, amb el 20,3%. Les comarques del Barcelonès, per la ciutat de Barcelona, i la de la Selva, pel nucli de Lloret de Mar, són les de major pes.

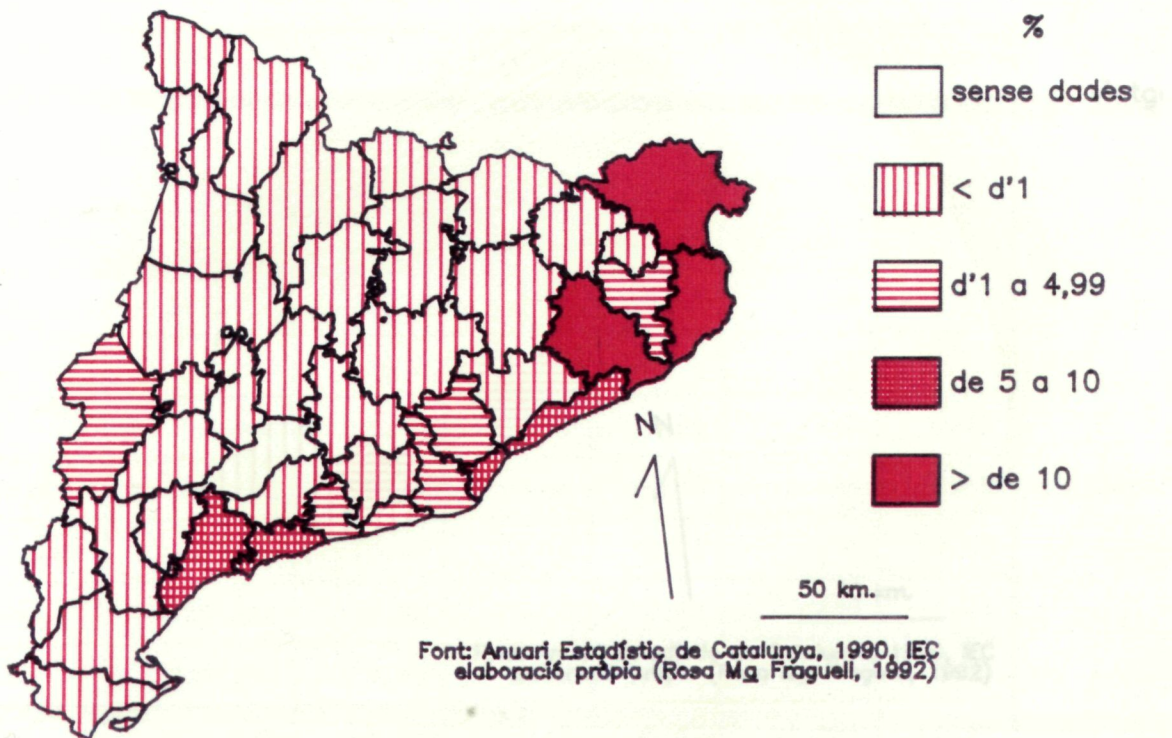
TAULA 5. L'OFERTA COMPLEMENTARIA DE SERVEIS TURÍSTICS (1.990)

COMARQUES	RESTAURANTS		CAFETERIES		AGENCIES DE VIATGES	
	V. Abs.	(%)	V. Abs.	(%)	V. Abs.	(%)
Alt Camp	28	0,27	17	0,80	4	0,40
Alt Empordà	617	5,84	248	11,60	49	4,88
Alt Penedès	107	1,01	8	0,38	13	1,29
Alt Urgell	55	0,52	18	0,84	2	0,20
Alta Ribagorça	16	0,15	6	0,28	1	0,10
Anoia	87	0,82	3	0,14	5	0,50
Bages	161	1,52	15	0,70	9	0,90
Baix Camp	300	2,84	112	5,25	13	1,29
Baix Ebre	109	1,03	14	0,65	6	0,60
Baix Empordà	611	5,79	264	12,35	42	4,18
Baix Llobregat	524	4,96	29	1,36	33	3,29
Baix Penedès	140	1,33	65	3,04	4	0,40
Barcelonès	3.765	35,64	198	9,26	461	45,91
Berguedà	69	0,65	4	0,19	2	0,20
Cerdanya	82	0,78	19	0,89	4	0,40
Conca de Barberà	23	0,22	0	0,00	1	0,10
Garraf	212	2,01	40	1,87	7	0,70
Garrigues	24	0,23	5	0,23	0	0,00
Garrotxa	75	0,71	12	0,56	5	0,50
Gironès	195	1,85	83	3,88	15	1,49
Maresme	539	5,10	121	5,66	71	7,07
Montsià	98	0,93	17	0,80	1	0,10
Noguera	52	0,49	9	0,42	1	0,10
Osona	135	1,28	16	0,75	9	0,90

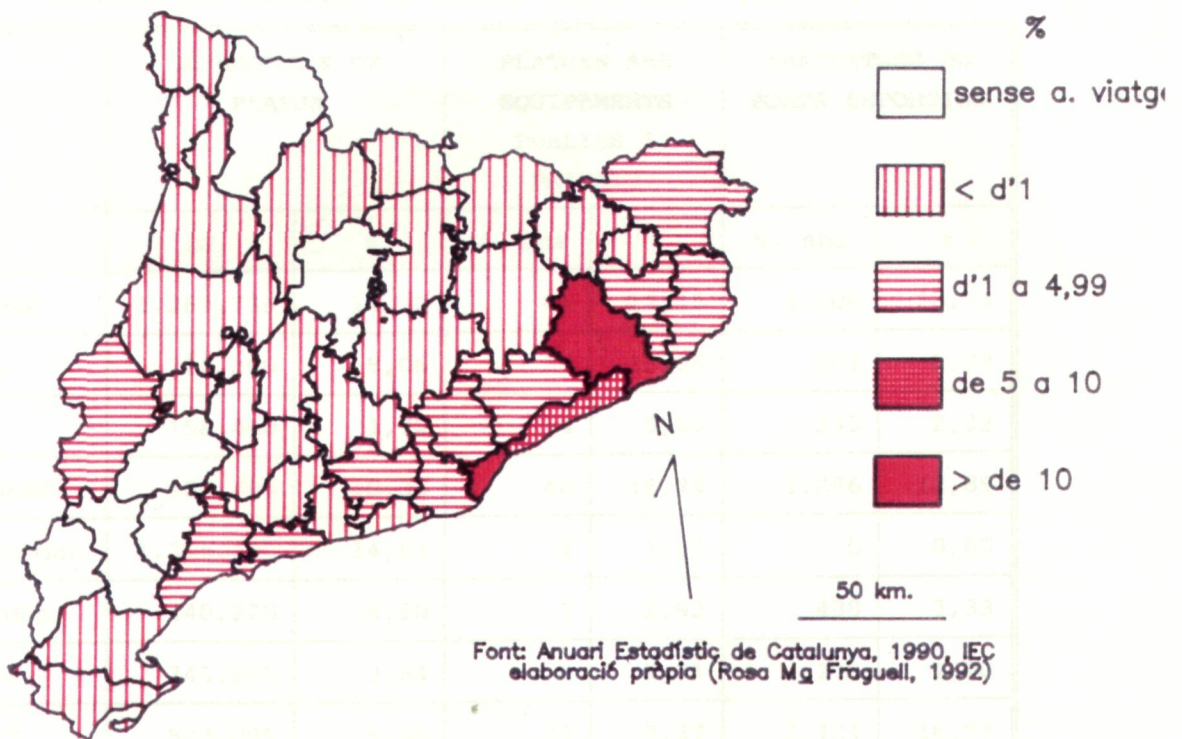
Mapa 4: OFERTA DE RESTAURANTS (1990)

Mapa 5: OFERTA DE CAFETERIES (1990)

Mapa 6: OFERTA D'AGENCIES DE VIATGES (1990)

Província	Superfície (km ²)	Populació (1986)	Populació (1990)	Agències de viatges	% de la població	% de l'agència
Barcelona	501.205	2.425.000	2.520.000	239	0,37	2.134
Gerona	1.096.500	283.000	290.000	14	7,77	2.322
Lleida	1.012.073	422.000	425.000	12	2,85	720
Tarragona	401.115	425.000	425.000	15	3,53	374
Tot Catalunya	1.127.993	3.597.000	3.665.000	239	3,32	370
Catalunya	11.938.980	100	100	100	100	100

Font: Anuari Estadístic de Catalunya, 1990, IEC
 elaboració pròpia a partir de dades extretes de l'Anuari Estadístic de Catalunya, 1992, generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, Barcelona, 1991.

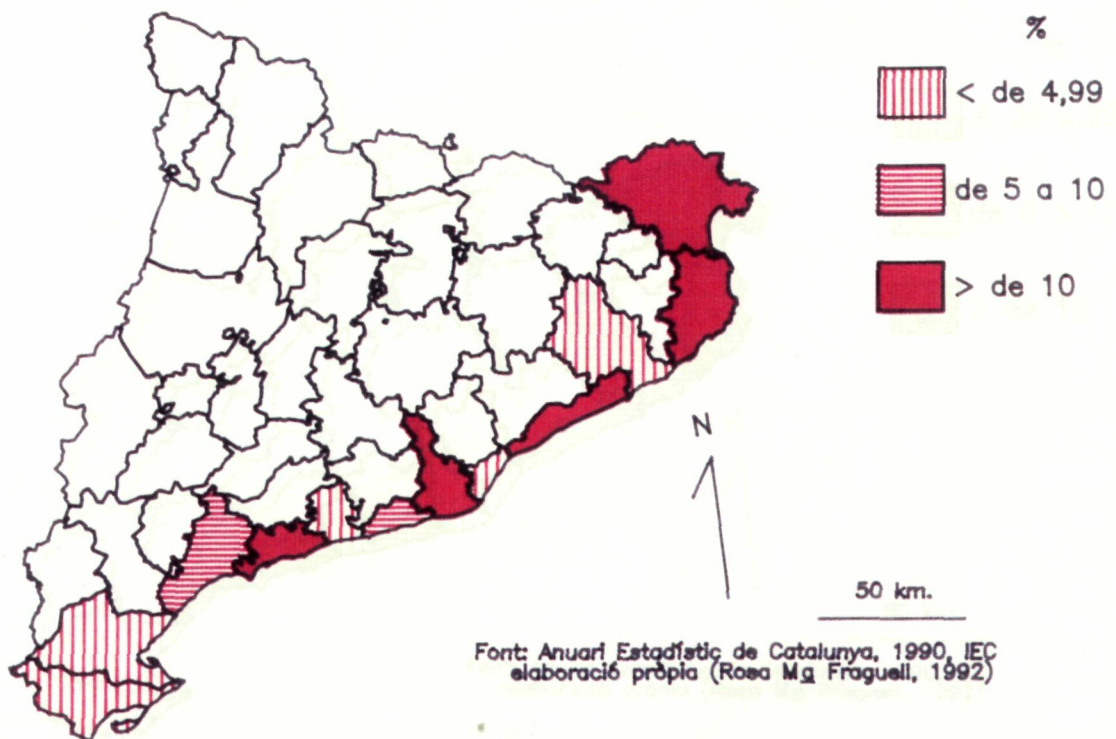
El gaudiment d'àmplies platges a les comarques costaneres és un recurs clau per a l'assentament turístic. La taula 6 i el mapa 7 mostren com a Catalunya sembla que existeix una estreta relació entre aquelles comarques capdavanteres en l'oferta de places d'allotjament i serveis turístics i la disponibilitat de grans superfícies de platges. La prova està en què el Maresme és la comarca que compta amb un percentatge més alt (18,4%) del total de Catalunya, pel contrari les comarques del Baix Ebre i del Montsià, en les que el desenvolupament turístic ha estat fins ara molt feble, són les que compten amb els percentatges més baixos (1,8% i 1,2%, respectivament).

TAULA 6. L'OFERTA DE PLATGES I PORTS ESPORTIUS (1.990)

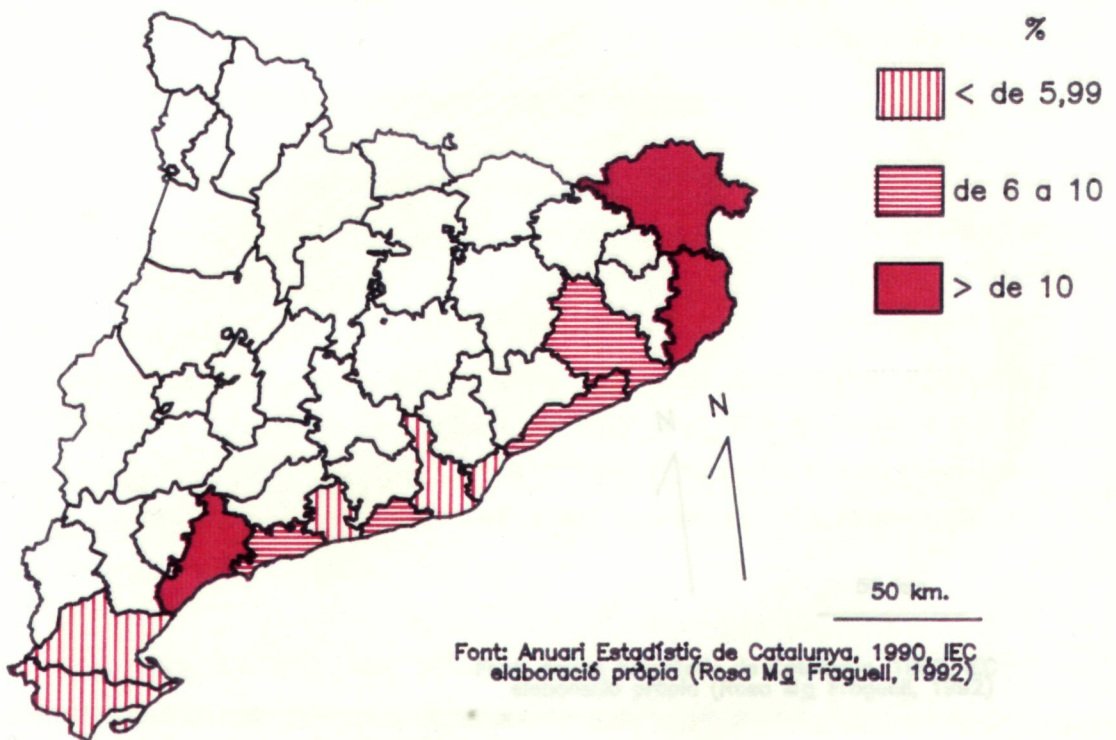
COMARCA	SUPERFICIE DE PLATJA		PLATGES AMB EQUIPAMENTS PUBLICS I PRIVATS		AMARRATGES DE PORTS ESPORTIUS	
	m2	%	V. Abs	%	V. Abs	%
Alt Empordà	1.269.735	14,12	41	17,15	4.206	28,74
Baix Camp	726.260	8,08	36	15,06	847	5,79
Baix Ebre	158.400	1,72	14	5,86	340	2,32
Baix Empordà	928.495	10,33	40	16,74	1.886	12,89
Baix Llobregat	1.315.140	14,63	4	1,67	0	0,00
Baix Penedès	440.220	4,90	7	2,93	488	3,33
Barcelonès	345.260	3,84	6	2,51	278	1,90
Garraf	503.095	5,60	20	8,37	2.484	16,97
Maresme	1.656.500	18,43	17	7,11	2.836	19,38
Montsià	111.205	1,24	12	5,02	526	3,59
La Selva	407.115	4,53	19	7,95	374	2,56
Tarragonès	1.127.555	12,54	23	9,62	370	2,53
CATALUNYA	8.988.980	100	239	100	14.635	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes de l'Anuari Estadístic de Catalunya. 1990, Generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, Barcelona, 1991.

Mapa 7: SUPERFICIE DE PLATGES (1990)

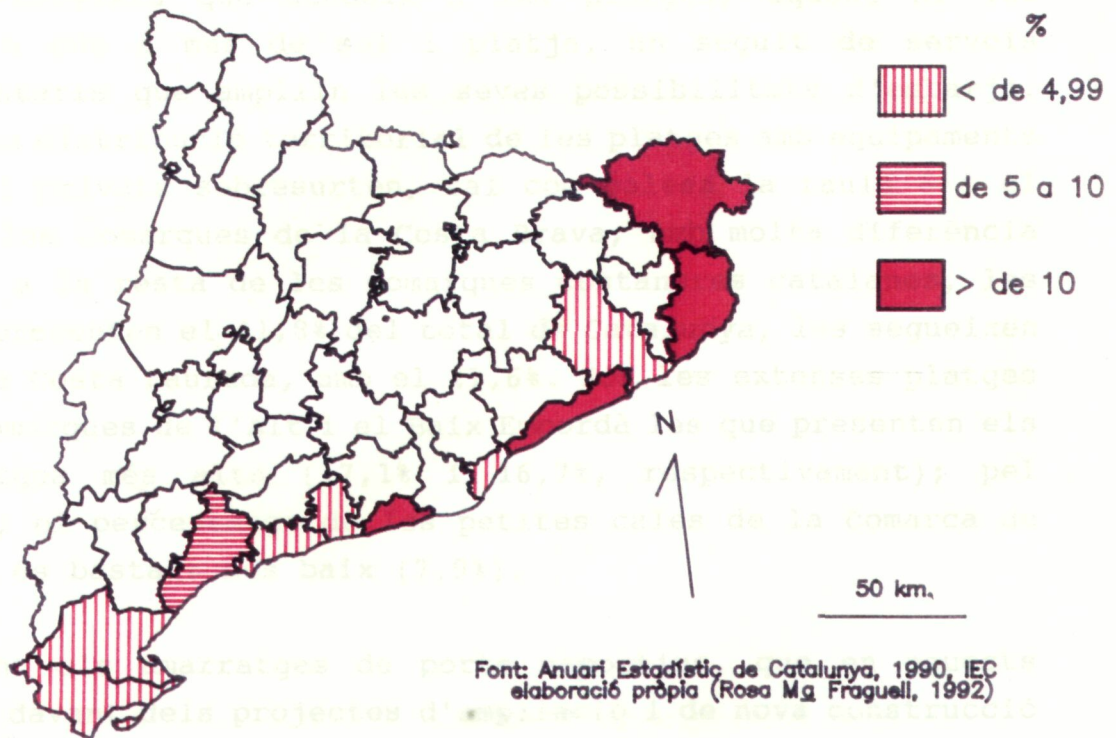
Mapa 8: OFERTA DE PLATGES AMB EQUIPAMENTS
PUBLICS I PRIVATS (1990)

Les comarques de la Costa Brava disposen d'amplicitat de platges en proporcions molt diferencials, car si l'Alt i el Baix Empordà compten amb una capacitat del 14,14 i 10,34, respectivament, la resta de comarques de la franja de costa accidentada del litoral del País de les Illes Balears i litoral per peninsular compten amb un percentatge inferior (entre el 4,33 i

el 7,99), amb punts de creu privatiu, amb uns serveis completament de que desenes de platges. Aquests serveis públics (banyadors, dutxes, telèfons i privats (bara i restants), etc.) són de pagament, pagats en petites i grans de

Mapa 9: OFERTA D'AMARRATGES DE PORTS ESPORTIUS (1990)

En aquest moment, dels projectes d'obres de nova construcció de ports esportius, es troben en plena expansió, la taula 5 i el mapa 9 evidencien que es concentren majoritàriament a la Costa Brava i, dins d'aquesta, sobretot a la comarca de l'Alt Empordà, amb el 44,23 i el 29,74, respectivament, del total de Catalunya. Hi ha altres comarques, més que secces, que també sobresurten, tal és el cas del Març i del Garrò, amb el 19,41 i el 17,41, respectivament, que per la seva localització, a banda i banda del Barcelonès, es dedueix el seu lligam amb la ciutat de Barcelona.

Les tres comarques de la Costa Brava disposen d'amplitud de platges en proporcions bastant diferenciades, mentre l'Alt i el Baix Empordà compten amb alts percentatges (14,1% i 10,3%, respectivament), la Selva, al coincidir amb un tram de costa accidentat pel Massís del Puig de les Cadiretes i format per petites cales, presenta un percentatge bastant baix (4,5%).

Els equipaments, tant públics com privats, són uns serveis complementaris de què disposen les platges. Aquests serveis públics (salvament, dutxes, telèfons) i privats (bars i restaurants, casetes de bany, para-sols, patins i planxes de surfing, etc...) intenten oferir una millor qualitat a l'usuari-banyista que acudeix a les platges; aquest hi vol trobar, a més a més de sol i platja, un seguit de serveis complementaris que ampliïn les seves possibilitats d'esbarjo. Quant a la distribució territorial de les platges amb equipaments públics i privats sobresurten, tal com palesa la taula 6 i el mapa 8, les comarques de la Costa Brava, amb molta diferència respecte a la resta de les comarques costaneres catalanes, les quals representen el 41,8% del total de Catalunya, les segueixen les de la Costa Daurada, amb el 27,6%. Són les extenses platges de les comarques de l'Alt i el Baix Empordà les que presenten els percentatges més alts (17,1% i 16,7%, respectivament); pel contrari, el percentatge de les petites cales de la comarca de la Selva és bastant més baix (7,9%).

Quant als amarratges de ports esportius, que en aquests moments, davant dels projectes d'ampliació i de nova construcció de ports esportius, es troben en plena expansió, la taula 6 i el mapa 9 evidencien que es concentren majoritàriament a la Costa Brava i, dins d'aquesta, sobretot a la comarca de l'Alt Empordà, amb el 44,2% i el 28,7%, respectivament, del total de Catalunya. Hi han altres comarques, més que sectors, que també sobresurten, tal és el cas del Maresme i del Garraf, amb el 19,4% i el 17%, respectivament, que per la seva localització, a banda i banda del Barcelonès, es dedueix el seu lligam amb la ciutat de Barcelona.

Finalment, pel que fa a la implantació de camps de golf a Catalunya, malgrat la inauguració d'uns quants ja a principis de segle³, és relativament recent, el creixement que s'ha produït entre els anys 1990 i 1991 és vertaderament espectacular, de l'ordre del 100%. Quant a la distribució territorial es caracteritza per la concentració, tal com es dedueix de la taula 7 i del mapa 10, en les comarques del voltant de Barcelona, per tant no sempre per respondre a una demanda turística, ja que la majoria dels camps que s'hi localitzen es nodreixen de socis residents a la ciutat de Barcelona (Priestley, 1989), que apleguen totes juntes el 35% del total, i en la comarca del Baix Empordà, òbviament sempre en relació a una demanda lligada a la segona residència de luxe, amb el 20% del total. A la resta de Catalunya apareix el buit de l'Interior i la redistribució territorial al llarg del Litoral i del Pirineu i Pre-pirineu, pel seu lligam, a l'igual com passa amb el Baix Empordà, amb el turisme residencial.

³ La taula 1-A indica que el primer camp de golf que s'inaugura a Catalunya és el Club de Golf Sant Cugat, al Vallès Occidental, l'any 1914.

TAULA 7. CAMPS DE GOLF 1.991

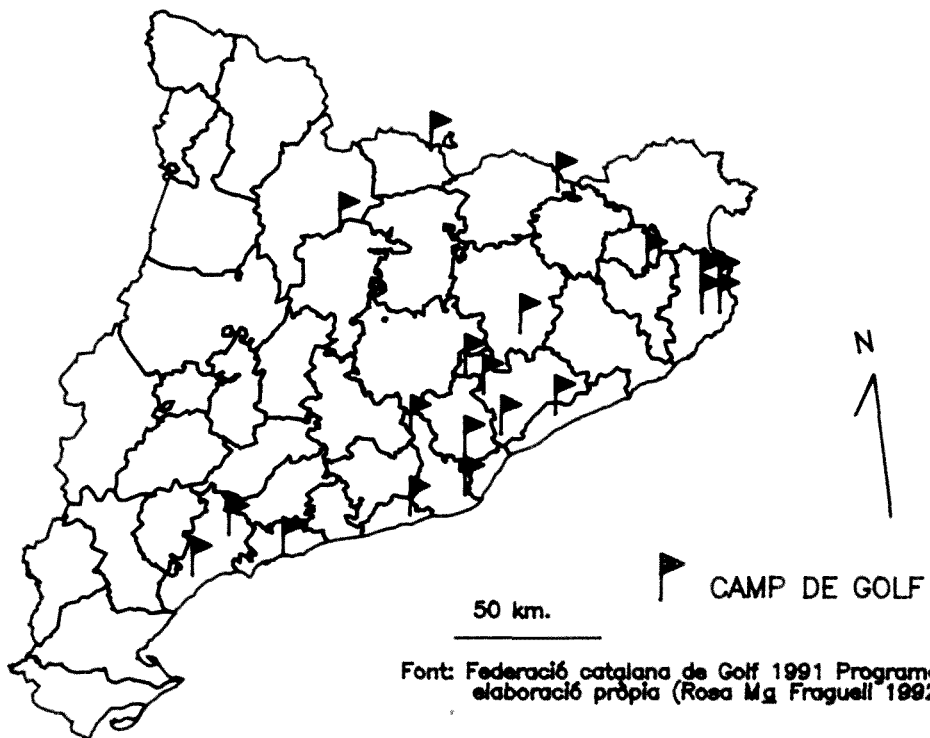
COMARCA	V. Abs.	(%)
Baix Camp	2	10
Baix Empordà	4	20
Cerdanya	2	10
Gironès	1	5
Maresme	1	5
Osona	1	5
Ripollès	1	5
Solsonès	1	5
Tarragonès	1	5
Vallès Occidental	1	5
Vallès Oriental	3	15
CATALUNYA	20	100

Font: Federació catalana de Golf, 1.991, Programa Oficial.

Tot concluint, per zones turístiques s'observa que la Costa Brava és la millor proveïda de places d'allotjament turístic i de serveis de tota mena, seguida de la Costa Daurada, de la costa del Maresme, del Garraf i, en darrer lloc, de la resta del Litoral i del Pirineu i Pre-pirineu.

Tanmateix, la Costa Brava és la zona que concentra la major part de l'afluència turística estrangera, acull el 65,1% del total de la demanda estrangera a Catalunya, percentatge que la converteix en la principal zona turística catalana; d'altra banda, per la seva proximitat a l'àrea de Barcelona, fa que també aculli a un nombre important de població resident en dita àrea, fet que reforça el seu caràcter turístic. Per aquest motiu, la Costa Brava, disposa, així com ja s'ha vist, d'una àmplia oferta

Mapa 10: OFERTA DE CAMPS DE GOLF (1991)

d'allotjament turístic, constituïda sobretot per hotels i càmpings, també per apartaments i segones residències, tal com es veurà en el capítol següent, pel que constitueix la més gran oferta de places de tot Catalunya. En la prestació dels serveis turístics analitzats hi destaca l'elevat nombre de cafeteries de què disposa, compta amb gairebé la meitat de l'oferta d'amarratges de Catalunya, les seves platges són les que tenen més equipaments de totes les platges catalanes, hi sobresurten els camps de golf i és la segona en importància respecte a Catalunya pel que fa a les agències de viatges.

De les tres comarques de la Costa Brava, l'Alt i el Baix Empordà i la Selva, sembla deduir-se una certa correlació entre oferta de places hoteleres i oferta de cafeteries i agències de viatges, i entre oferta de places d'apartaments i segones residències, i també de càmpings, i oferta de restaurants, de camps de golf, d'equipaments en les platges i d'amarratges. La importància de la comarca de la Selva en el turisme hotelier la diferencia, quant a la prestació de serveis turístics, respecte a les de l'Alt i el Baix Empordà, més especialitzades en el turisme residencial, en definitiva, en un turisme més adicte al consum de serveis i en especial els d'élite.

1.3. L'EVOLUCIO DEL PARC DE SEGONA RESIDENCIA A CATALUNYA (1960 - 1991)

Partint dels censos de l'habitatge podem realitzar un estudi de l'evolució de la distribució del parc de segones residències per comarques a Catalunya entre els anys 1960 i 1991. Els censos, malgrat els dèficits que presenten, si tenim en compte el grau de fiabilitat de les dades, són l'única font d'informació completa i homogènia de què disposem pels diferents anys de referència que indiquen. A bon compte que, el que ens interessa és detectar unes tendències en la distribució

territorial-comarcal, pel que els censos d'habitatge constitueixen la font d'informació més adequada.

Hi han alguns estudis, encara que pocs, que han analitzat l'evolució del parc de segones residències a Catalunya fins l'any 1981. El de Pallarès, Riera, Anton i Ibarguren és el més recent (1991) i es fonamenta també en les dades del Censo de la Población y de las Viviendas.

Respecte a l'any 1960, Pallarès, Riera... assenyalen que el parc de segones residències era poc important, només de 39.927 habitatges, i que és a partir d'aquest any que el fenomen de la segona residència va experimentar un creixement i una expansió espacial espectaculars. Pel que fa a la distribució territorial de la segona residència, de l'any 1960, el mateix estudi indica que es caracteritzava per una relativa difusió del fenomen i per una extremada concentració de segones residències en algunes localitats.

Certament, tot observant la taula 8 i el mapa 11 es desprèn que, l'any 1960, els percentatges més alts es localitzen en unes poques comarques del voltant de l'aglomeració de Barcelona, són les del Baix Llobregat (12,5%), Vallès Occidental (16,5%), Vallès Oriental (9,7%) i Maresme (10,3%), sumant totes juntes gairebé la meitat del total del parc de les segones residències de Catalunya.

TAULA 8. EVOLUCIO DEL PARC DE SEGONA RESIDENCIA A CATALUNYA (1960-1991).

COMARCA	1960		1970		1981		1991(*)		1991(**)	
	V. Abs	(%)	V. Abs	(%)	V. Abs	(%)	V. Abs	(%)	V. Abs	(%)
Alt Camp	732	1,8	1.611	1,1	2.869	0,9	3.827	0,9	4.168	0,8
Alt Empordà	1.343	3,4	7.922	5,3	31.018	9,2	33.254	8,0	50.829	10,2
Alt Penedès	853	2,1	2.102	1,4	3.907	1,2	5.967	1,4	6.243	1,3
Alt Urgell	87	0,2	437	0,3	1.093	0,3	1.155	0,3	1.179	0,2
Alta Ribagorça	19	0,1	123	0,1	247	0,1	648	0,2	648	0,1
Anoia	750	1,9	1.789	1,2	7.787	2,3	8.110	2,0	10.932	2,2
Bages	631	1,6	2.256	1,5	5.141	1,5	6.726	1,6	7.908	1,6
Baix Camp	889	2,2	6.092	4,1	16.680	4,9	24.691	5,9	26.303	5,3
Baix Ebre	515	1,3	1.864	1,26	4.421	1,3	6.671	1,6	6.671	1,3
Baix Empordà	2.340	5,9	15.840	10,7	30.390	9,0	34.736	8,3	46.693	9,4
Baix Llobregat	4.984	12,5	13.643	9,2	24.598	7,3	23.567	5,7	31.139	6,3
Baix Penedès	439	1,1	6.292	4,2	22.687	6,7	34.502	8,3	38.565	7,8
Barcelonès	1.100	2,8	8.041	5,4	16.447	4,9	27.638	6,6	28.084	5,6
Berguedà	130	0,3	841	0,6	1.744	0,5	2.691	0,7	2.691	0,5
Cerdanya	532	1,3	1.052	0,7	3.692	1,1	6.898	1,7	6.950	1,4
Conca de Barberà	495	1,2	1.499	1,0	3.095	1,0	2.550	0,6	2.665	0,5
Garraf	1.333	3,3	5.864	4,0	14.673	4,3	20.849	5,0	21.770	4,4
Garrigues	311	0,8	596	0,4	1.585	0,5	1.389	0,3	1.655	0,3
Garrotxa	282	0,7	733	0,5	1.359	0,4	1.323	0,3	1.675	0,3
Gironès	140	0,4	612	0,4	2.684	0,8	2.672	0,6	2.786	0,6
Maresme	4.113	10,3	14.847	10,0	33.492	9,9	30.419	7,3	45.417	9,1
Montsià	70	0,2	813	0,6	2.027	0,6	4.194	1,0	4.603	0,9
Noguera	340	0,9	1.359	1,0	2.098	0,6	2.177	0,5	2.468	0,5
Osona	1.019	2,6	2.266	1,5	3.742	1,1	4.960	1,2	5.316	1,1
Pallars Jussà	105	0,3	619	0,4	1.960	0,6	2.097	0,5	2.097	0,4

COMARCA	1960		1970		1981		1991(*)		1991(**)	
	V Abs	(%)	V Abs	(%)	V. Abs	(%)	V. Abs	(%)	V. Abs	(%)
Pallars Sobirà	21	0,1	204	0,1	1.065	0,3	1.840	0,4	1.854	0,4
Pla d'Urgell	64	0,2	374	0,3	448	0,1	449	0,1	570	0,1
Pla de l'Estany	85	0,2	148	0,1	454	0,1	1.102	0,3	1.135	0,2
Priorat	856	2,1	1.373	0,9	2.183	0,6	2.354	0,6	2.354	0,5
Ribera d'Ebre	480	1,2	799	0,5	1.359	0,4	1.114	0,3	1.152	0,2
Ripollès	563	1,4	983	0,7	2.822	0,8	3.138	0,8	3.335	0,7
Segarra	306	0,8	584	0,4	1.183	0,4	1.545	0,4	1.545	0,3
Segrià	544	1,4	1.720	1,2	5.493	1,6	6.075	1,5	7.158	1,4
La Selva	1.383	3,5	7.394	5,0	18.925	5,6	23.039	5,5	28.640	5,7
Solsonès	62	0,2	257	0,2	943	0,3	1.455	0,4	1.455	0,3
Tarragonès	1.086	2,7	14.822	10,0	28.617	8,4	38.309	9,2	45.540	9,1
Terra Alta	152	0,4	623	0,4	979	0,3	1.203	0,3	1.203	0,2
Urgell	258	0,7	730	0,5	1.267	0,4	1.787	0,4	1.896	0,4
Vall d'Aran	18	0,1	347	0,2	2.676	0,8	3.720	0,9	3.730	0,8
Vallès Occidental	6.609	6,6	11.551	7,8	15.111	4,5	17.135	4,1	17.532	3,5
Vallès Oriental	3.888	9,7	7.551	5,1	16.103	4,8	18.320	4,4	19.886	4,0
CATALUNYA	39927	100	148573	100	339064	100	416296	100	498440	100

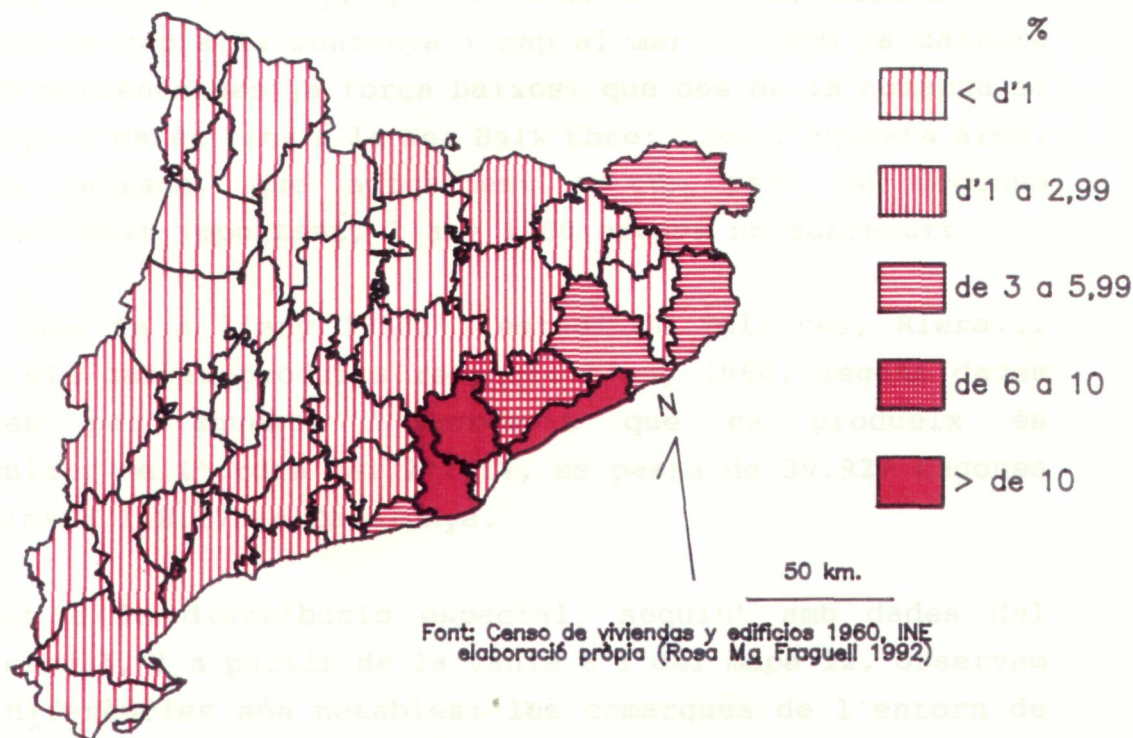
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de Censo de Viviendas y edificios, dels anys 1.960, 1.970, 1.981, 1.991.

(*) Dades oficials

(**) Dades rectificades

En contacte amb aquest primer sector, al nord, hi trobem l'entorn de la Costa Brava, que se comença a desenvolupar, el conjunt de les zones comarcals littorals de la regió de Girona, la Selva (3,3%), el Baix Empordà (5,8%) i l'Alt Empordà (1,4%), així com el 11,1% del total del parc de segones residències de Catalunya per l'entorn de l'interior de la regió de Girona, localitzat a l'interior de la comarca de l'Alt Empordà i el Pla de l'Estany amb un total del 1,4% del parc de segones residències. Trobem en contacte amb l'entorn de Barcelona el 21,4% de forma totalitària, la comarca del Garraf (3,3%), seguida de les comarques marítimes de Sitges (2,6%), Gavarró (2,6%) i el Baix Llobregat (2,5%).

Mapa 11: DISTRIBUCIO COMARCAL DEL PARC DE SR A CATALUNYA. (1960)

Font: Censo de viviendas y edificios 1960, INE
elaboració pròpia (Rosa Mg. Fraguell 1992)

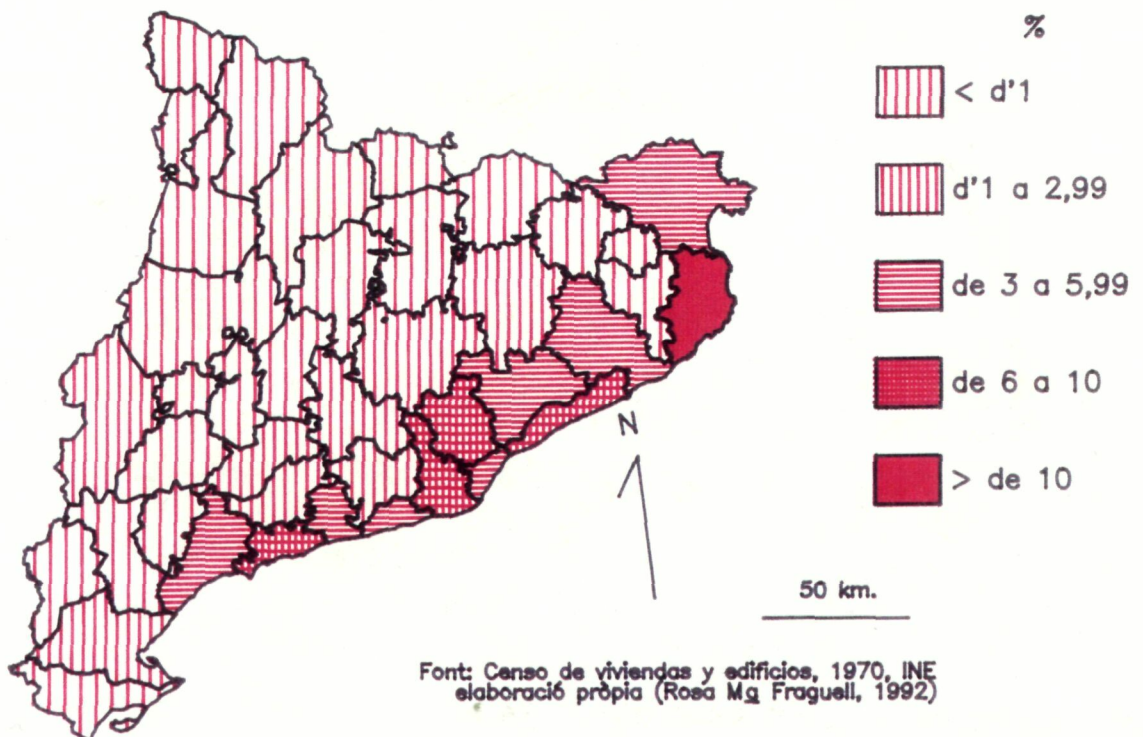
La distribució del parc de segones residències a partir de la seva localització geogràfica és molt interessant. Les comarques de l'entorn de Barcelona poden ser relatives, ja que passen a representar només el 21,4% del total del parc de segones residències de Catalunya, en canvi en guanyen les comarques costaneres. El parc de segones residències de les comarques littorals de la regió de Girona sumen el 21% del total, d'elles d'aquestes el Baix Empordà (5,8%), en el cas de la Costa Brava, és la capdaventura del conjunt de les comarques catalanes; en canvi, les comarques de l'interior de la catalana regió: la Garrotxa, el Gironès i el Pla de l'Estany, continuen restant al marge del desenvolupament del fenomen, les

En contacte amb aquest primer sector, al nord, hi trobem l'àmbit de la Costa Brava, que ja comença a despuntar; el conjunt de les tres comarques litorals de la regió de Girona, la Selva (3,5%), el Baix Empordà (5,9%) i l'Alt Empordà (3,4%), sumen el 12,7% del total del parc de segones residències de Catalunya; per contra, les altres comarques de la regió de Girona, localitzades a l'interior: la Garrotxa, el Gironès i el Pla de l'Estany sumen només l'1,3% del total del parc. També en contacte amb l'àrea de Barcelona, però, al sud, de forma isolada, la comarca del Garraf (3,3%), gràcies a la localitat marítima de Sitges (2,6%), exerceix la mateixa funció, que la Costa Brava, de propagació de l'àrea residencial turística al llarg de la costa catalana. I finalment, com una franja que envolta al sector barceloní i prolongant-se cap a la muntanya i cap al mar, trobem la darrera àrea, amb percentatges ja força baixos, que des de la comarca de la Cerdanya s'estén fins a la del Baix Ebre; dins d'aquesta àrea, la Costa Daurada, que actualment té un parc de segones residències molt important, l'any 1960 encara no sobresurt.

Pel que fa a l'any 1970, l'estudi de Pallarès, Riera... resalta els canvis produïts respecte l'any 1960. Segons dades publicades per aquest, l'increment que es produeix és espectacular, de l'ordre del 272,1%, es passa de 39.927 segones residències a 148.573 a Catalunya.

Quant a la distribució espacial, seguint amb dades del mateix treball, i a partir de la taula 8 i del mapa 12, observem que les diferències són notables: les comarques de l'entorn de Barcelona perden pes relatiu, ja que passen a representar només el 37,4% del total del parc de segones residències de Catalunya, en canvi en guanyen les comarques costaneres. El parc de segones residències de les comarques litorals de la regió de Girona sumen el 21% del total, dins d'aquestes el Baix Empordà (10,7%), en el cor de la Costa Brava, és la capdavantera del conjunt de les comarques catalanes; en canvi, les comarques de l'interior de la mateixa regió: la Garrotxa, el Gironès i el Pla de l'Estany, continuen restant al marge del desenvolupament del fenomen, les

Mapa 12: DISTRIBUCIO COMARCAL DEL PARC DE SR A CATALUNYA. (1970)

dues juntes només sumen un 1% del total. Al sud de l'àrea de Barcelona, en la Costa Daurada, es comença a configurar el segon gran pol d'assentament residencial turístic de la costa catalana, les comarques del Baix Penedès, Tarragonès i Baix Camp apleguen el 18,3% del total de les segones residències de Catalunya. I en darrer lloc, la franja que, l'any 1960, envoltava al sector barceloní, per l'interior, l'any 1970 s'ha debilitat quant al seu pes del total del parc de segones residències a Catalunya.

Pallarès, Riera... (1991, p. 23) assenyalen com a factors fonamentals del creixement i dels canvis produïts, entre els anys 1960 i 1970, el desenvolupament turístic de les àrees litorals del país, la recepció d'importants contingents de turistes estrangers a la costa, una major generalització de l'accés a una residència secundària per part de la població urbana catalana i la diversificació de l'origen dels usuaris i propietaris de les residències secundàries localitzades a Catalunya.

Un altre estudi dedicat al tema de l'evolució del parc de la segona residència a Catalunya entre els anys 1970 i 1981 és el d'Isabel Argany, publicat l'any 1984; també es fonamenta en les dades del Censo de la Población y de las Viviendas.

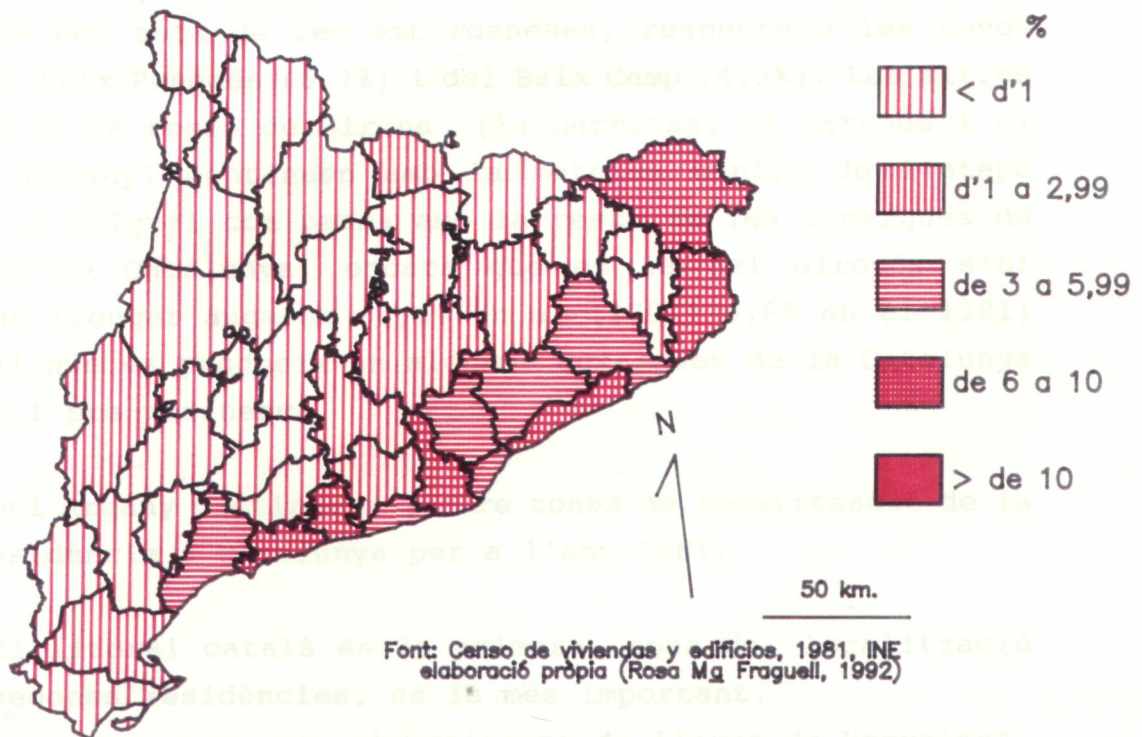
El període comprès entre el 1970 i el 1981 es caracteritza, malgrat l'expansió del parc de segones residències, per la desaceleració. Segons Pallarès, Riera... la taxa d'increment, de l'ordre del 128,2%, ha estat sensiblement inferior respecte al període anterior; el nombre de segones residències a Catalunya, l'any 1981, era de 339.064.

Pel que fa a la distribució territorial de les segones residències a Catalunya l'any 1981, la taula 8 i el mapa 13 mostren com es caracteritza pel manteniment de les pautes iniciades en l'etapa anterior: l'àrea dels voltants de l'aglomeració de Barcelona continua perdent pes relatiu, en aquest any representa només el 26,3% del total del parc de segones residències de Catalunya; i els dos sectors litorals, al

jord i al sud de Barcelona, són els espais de localització de segones residències a Catalunya més importants.

Les dues comarques costaneres de la regió de Girona són l'Alt Empordà i el Baix Empordà, les que mantenen un percentatge més alt (21,7%) del total del país i, mentre les zones de l'Alt Empordà veuen un augment percentual de l'alt, passa del 5,1% en l'any 1970 al 9,1% en el 1981 del total del país. Quan la de la Selva té un augment molt lleuger del 2,5% del país, l'Empordà però per relatiu. El sector de la Costa Brava representa el 10,1% del total del país, però el 1970 ja representava el 10,1%, mentre que per a les empordaneses, respecte a les seves zones del Baix Penedès (11%) i del Baix Camp (14,9%). La comarca de la Garrotxa té el 10,1% del total del país, però el 1970 ja representava el 10,1% del total del país. El sector de la Costa Brava té un augment del 10,1% del total del país, però el 1970 ja representava el 10,1% del total del país.

Mapa 13: DISTRIBUCIO COMARCAL DEL PARC DE SR A CATALUNYA (1981)

Font: Censo de viviendas y edificios, 1981, INE, elaboració pròpia (Rosa M.ª Fraguell, 1992)

2- La segona zona són els voltants de l'Àrea de Barcelona.
 3- La tercera zona és la Catalunya pirinenca i pre-pirinenca: Vall d'Aran, Cerdanya i Ripollès.
 4- I la quarta zona: Catalunya Central, comarques de l'Ebre i terres de Ponent; és la que hi ha, però, un reduït nombre de segones residències.

En segon lloc, respecte a la dinàmica de creixement de les segones residències entre els anys 1970 i 1981, Isabel Argany

nord i al sud de Barcelona, són els espais de localització de segones residències a Catalunya més importants.

Les tres comarques costaneres de la regió de Girona continuen essent, d'ambdós sectors litorals, les que mantenen un percentatge més alt (23,7%) del total del parc i, d'entre les tres, és la de l'Alt Empordà la que té un increment percentual més alt, passa del 5,3% en l'any 1970 al 9,1% en el 1981 del total del parc, quan la de la Selva té un augment molt lleuger i la del Baix Empordà perd pes relatiu. El sector de la Costa Daurada representa, respecte al total del parc, un percentatge quelcom inferior (20%), essent la comarca del Tarragonès la que continua aplegant un major nombre de segones residències (8,4%), encara que per sota de les empordaneses, respecte a les seves veïnes del Baix Penedès (6,7%) i del Baix Camp (4,9%). Les altres comarques de la regió de Girona (la Garrotxa, el Gironès i el Pla de l'Estany) continuen amb la mateixa tònica de l'etapa anterior, a l'igual com passa amb la resta de les comarques de l'interior de Catalunya; encara que en la del Gironès s'hi detecta un lleuger augment (0,4% en el 1970 i 0,8% en el 1981) similar al que es produeix en algunes comarques de la Catalunya pirinenca i pre-pirinenca.

Isabel Argany distingeix quatre zones de localització de la segona residència a Catalunya per a l'any 1981:

- 1- El litoral català és la primera zona de localització de segones residències, és la més important.
- 2- La segona zona són els voltants de l'àrea de Barcelona.
- 3- La tercera zona és la Catalunya pirinenca i pre-pirinenca: Vall d'Aran, Cerdanya i Ripollès.
- 4- I la quarta zona: Catalunya Central, comarques de l'Ebre i terres de Ponent; en la que hi ha, però, un reduït nombre de segones residències.

En segon lloc, respecte a la dinàmica de creixement de les segones residències entre els anys 1970 i 1981, Isabel Argany

n'extreu els següents punts:

- a) Les segones residències construïdes entre el 1970 i el 1981 es localitzen en àrees més allunyades dels grans centres de població, sobretot de Barcelona, que les construïdes en les dècades anteriors.
- b) El parc de segones residències s'incrementa especialment al litoral i a les zones de muntanya.
- c) Els municipis propers a Barcelona, que tradicionalment havien estat llocs d'estiueig, perden segones residències i pel contrari hi augmenten els habitatges principals.
- d) La pèrdua de segona residència és en magnitud poc important, però afecta a un bon nombre de municipis.

Malgrat que a l'any 1981 el nombre més elevat de segones residències correspon a la comarca del Maresme (33.492 i 9,9% del total del parc), per raons de saturació i de degradació de les zones més properes a Barcelona, d'altres comarques més allunyades i menys edificades, amb valors inferiors, presenten una dinàmica de creixement, respecte l'any 1970, molt més activa. L'exemple més espectacular del litoral el constitueix la comarca de l'Alt Empordà, que, fruit de l'existència de grans operacions immobiliàries, té un creixement de l'ordre del 291,5%; segons Argany la major part dels habitatges secundaris de l'Alt Empordà, existents a l'any 1981, un 74%, són construïts després de l'any 1970.

Un estudi col·lectiu (realitzat per Argemí, Nadal, Ponsa i Ribes, 1982), a partir d'un treball de seguiment fotogràfic de Catalunya, analitza la distribució geogràfica de les urbanitzacions de segona residència i el grau d'ocupació i/o construcció. Per la font d'informació emprada, no contempla tot el parc de segones residències a Catalunya, doncs no s'ha tingut en compte els apartaments, cases pairals, habitatges dins les zones urbanes i altres formes de construcció, que poden tenir usos residencials turístics.

Amb els resultats obtinguts, detecten que un nombre important de municipis de Catalunya, més d'una tercera part, estan afectats per la implantació de segona residència, la superfície ocupada a nivell de tot el territori català és d'un 1,8%.

Pel que fa a la localització de les urbanitzacions, constaten la concentració preferent a les comarques costaneres i a la zona compresa entre les comarques del Vallès Occidental, Baix Llobregat (interiors) i l'Anoia.

Mar i muntanya semblen ser els atractius principals, doncs la major part de les urbanitzacions de segona residència a Catalunya, segons l'esmentat estudi, s'estenen a l'entorn de les serralades Litoral, sobretot, i Prelitoral, formant un continu dens. Pel nord, aquesta gran àrea de segona residència es perllonga cap a la Costa Brava, des de les Gavarres fins més enllà del cap de Creus, amb especial incidència a la badia de Roses; pel sud, s'estén fins al delta de l'Ebre. Per la depressió Central, s'infiltra pels camins oberts del Llobregat i del Congost, cap al Bages i Osona. Finalment, en les zones del Prepirineu i del Pirineu es formen nuclis separats entre si, com són en el Prepirineu els de: Ager-Montsec, Port del Comte-Solsona i Vilada-Viladonja; i en el Pirineu els de: la Cerdanya, sobretot, la Vall d'Aran, Sort, Seu d'Urgell, Campelles, Camprodon-Llanars i la Vajol-Sant Llorenç de la Muga.

La taula 8 mostra com el període comprès entre el 1981 i el 1991⁴ es caracteritza, si partim de les dades oficials, pel fre i l'estancament total, l'augment del parc de segones residències

⁴ Per l'any 1991, essent la font d'informació, a l'igual que pels altres anys, el Censo de Vivienda, s'han calculat les dades seguint dos camins diferents: en un, corresponent a la primera columna de la taula 8 (*), s'han respectat les dades oficials publicades per l'INE i en l'altre, corresponent a la segona columna de la mateixa taula 8 (**), les dades han estat rectificades en tots aquells municipis, per tant també comarques, prèvia consulta per carta i telèfon als ajuntaments dels municipis afectats, en els quals apareixia una pèrdua absoluta de segona residència, respecte l'any 1981, i alhora un grup de no consta (classificació), es comprovava la validesa de les dades i en la majoria dels casos es tractava de segona residència.

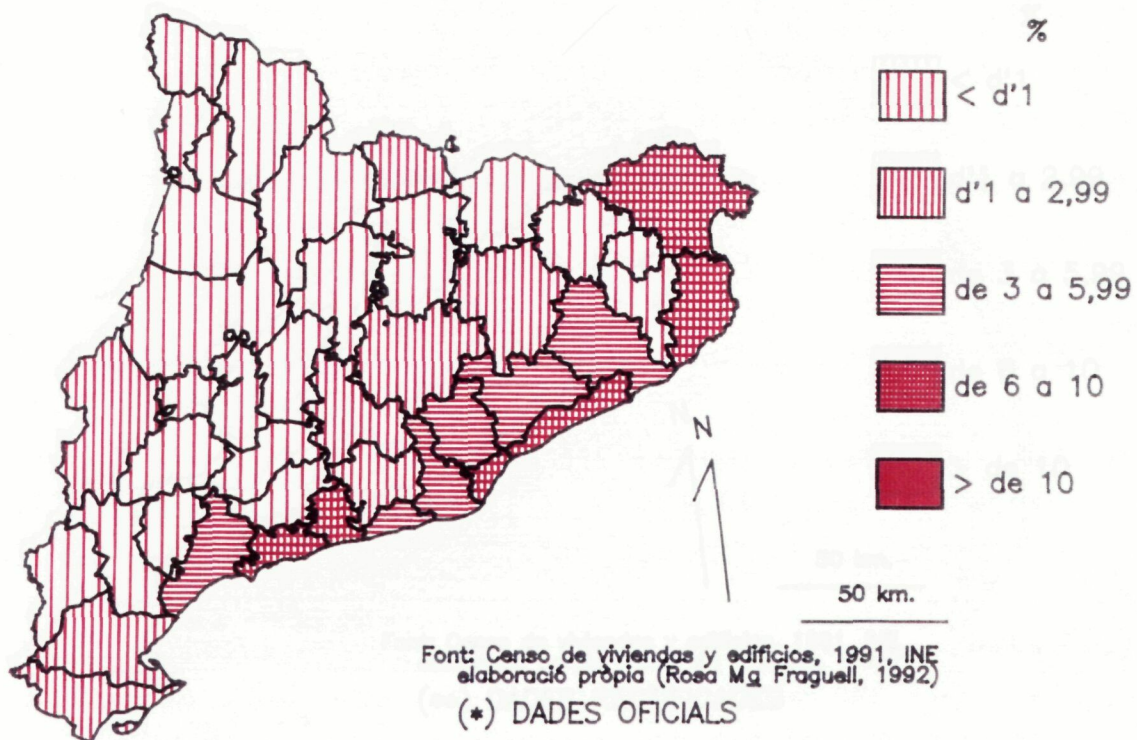
només ha estat de 77.232 i la taxa d'increment de l'ordre del 22,8%. Pel contrari, si partim de les dades rectificades, malgrat que podem continuar parlant de fre i d'estancament, respecte al període anterior, l'augment del parc de segones residències ha estat molt superior, de 159.376 i la taxa d'increment de l'ordre del 47%; augment que ha fet possible que Catalunya, l'any 1991, assoleixi gairebé el mig milió de segones residències (498.440). La desacceleració més marcada en la construcció de segones residències es dona, com veurem en capítols posteriors, en el començament dels anys vuitanta. Tot i així, creiem que existeix un marge de creixement d'una certa importància, encara que frenat per la situació econòmica.

Pel que fa a la distribució territorial de les segones residències a Catalunya l'any 1991, la taula 8 i els mapes 14 i 15 palesen que es caracteritza per la consolidació dels camins iniciats en les dècades anteriors: les comarques de l'entorn de Barcelona continuen davallant en importància, en aquest any el pes relatiu de dites comarques (21,5% i 22,9%, segons dades oficials i segons dades rectificades del Cens, respectivament), respecte al total del parc de segones residències de Catalunya, està ja per sota de l'àrea de la Costa Brava; en canvi les dues àrees del litoral, al nord i al sud de Barcelona, s'afermen com els dos sectors més importants d'assentament de segones residències a Catalunya amb perspectives de creixement.

Si partim de les dades rectificades del Cens, les tres comarques de la Costa Brava constitueixen l'àrea amb el percentatge més alt (25,3%) de tot el parc i torna a ésser, d'entre les tres, la de l'Alt Empordà la que té un percentatge i un increment percentual més alt, amb el 63,9% d'increment i el 10,2% del total del parc és la comarca més important, no solament d'aquesta àrea, sinó també de tot Catalunya, quant a número de segones residències.

Seguint amb les mateixes dades, les comarques de la Costa Daurada representen, amb el 22,2%, respecte al total del parc,

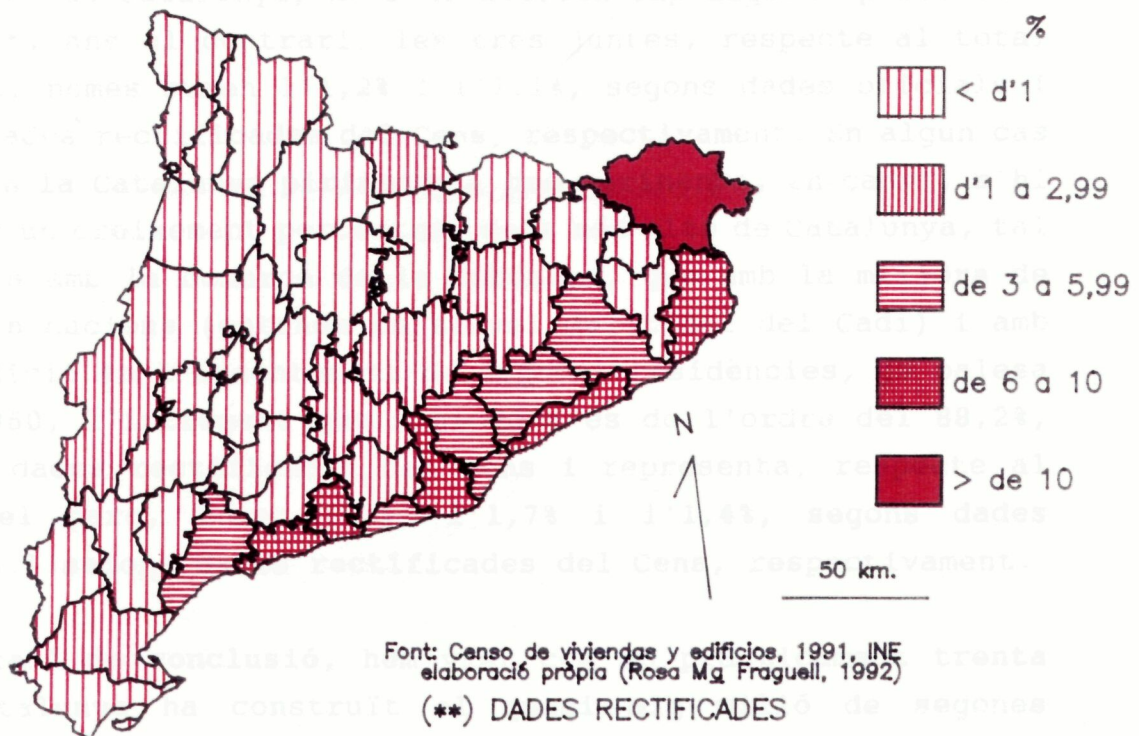
Mapa 14: DISTRIBUCIO COMARCAL DEL PARC DE SR A CATALUNYA(*) (1991)

l'altra gran àrea: esmentada entre aquestes, la comarca del Tarragonès la més important (7,1% del total del parc).

El Tarragonès és la única comarca que té una densitat oficial del Cens de 1991 més alta que les comarques de la línia marítima més importants. El nombre de la segona residència representa el 7,1% del total del parc de la comarca del Tarragonès, però el 10% del total del parc de Catalunya, tot amb 17,2% de la superfície de Catalunya.

Mapa 15: DISTRIBUCIO COMARCAL DEL PARC DE SR A CATALUNYA(**) (1991)

Aquesta conclusió, basada en les dades de trenta anys, Catalunya construeix més de 100.000 de segones residències de què disposa. El que representa comptar amb més de dos milions de places d'allotjament turístic residencial.

En totes les comarques catalanes la segona residència hi és

Exactament són 2.103.703 i/o 2.722.319 places de segona residència, títol que resulten de multiplicar les 494.989 segones residències, existents l'any 1991, per 4,25, coeficient de capacitat mitjana, emprat pel Departament de Comerç, Consum i Turisme de la Generalitat de Catalunya, alhora de fer el càlcul de les places disponibles per apartament i segona residència, en el millor cas i per 3,5, coeficient de capacitat mitjana, aplicat per J. Calés (1989), en el segon.

l'altra gran àrea; essent d'entre aquestes, la comarca del Tarragonès la més important (9,1% del total del parc).

Però, si d'altra banda, partim de les dades oficials del Cens, ja no són les comarques de la Costa Brava les més importants, sinó les de la Costa Daurada, amb el 23,4% del total del parc i la comarca del Tarragonès, amb el 9,2% del total del parc, la capdavantera, no només d'entre les tres, sinó també de Catalunya.

En les altres comarques de la regió de Girona: la Garrotxa, el Gironès i el Pla de l'Estany, com a totes les comarques de l'interior de Catalunya, no s'hi detecta cap augment percentual rellevant, ans al contrari, les tres juntes, respecte al total del parc, només sumen l'1,2% i l'1,1%, segons dades oficials i segons dades rectificades del Cens, respectivament. En algun cas aïllat de la Catalunya pirinenca i pre-pirinenca, en canvi, s'hi produeix un creixement percentual dels més alts de Catalunya, tal com passa amb la comarca de la Cerdanya, que amb la millora de les comunicacions (entrada en servei del túnel del Cadí) i amb una tradició en l'assentament de segones residències, ja palesa l'any 1960, l'increment que s'hi dona és de l'ordre del 88,2%, segons dades rectificades del Cens i representa, respecte al total del parc, l'any 1991, l'1,7% i l'1,4%, segons dades oficials i segons dades rectificades del Cens, respectivament.

A tall de conclusió, hem vist com en pràcticament trenta anys Catalunya ha construït el quasi mig milió de segones residències de què disposa. El que representa comptar amb més de dos milions de places d'allotjament turístic residencial⁵.

En totes les comarques catalanes la segona residència hi és

⁵ Exactament són 2.103.703 i/o 2.722.439 places de segona residència, xifres que resulten de multiplicar les 494.989 segones residències, existents l'any 1991, per 4,25, coeficient de capacitat mitjana, emprat pel Departament de Comerç, Consum i Turisme de la Generalitat de Catalunya, alhora de fer el càlcul de les places disponibles per apartament i segona residència, en el primer cas i per 5,5, coeficient de capacitat mitjana, aplicat per J, Cals (1989), en el segon.

present. El turisme residencial és un fenomen estès arreu de Catalunya, però, alhora, està molt mal repartit i concentrat en unes poques comarques del litoral.

Al llarg d'aquest capítol ens hem adonat de què hi han tres grans àrees amb comportaments diferents, amb el pas del temps, quant a la segona residència.

1- L'àrea més important, segons el número de segones residències, es troba al litoral, des de l'Alt Empordà fins al Baix Ebre⁶, deixant fora el sector de Barcelona. Es caracteritza pel creixement i per la urbanització, pròpiament turística, contínua del territori; no en va, hom ha parlat d'àrea metropolitana d'estiu. Dins d'aquesta àrea tenim el sector de la Costa Brava i sobretot el litoral de l'Alt Empordà, producte, en bona part, de l'impuls de les urbanitzacions, que presenta els valors més alts.

2- Una segona àrea la constitueix l'anell que envolta l'aglomeració urbana de Barcelona, essent una àrea molt important, des d'un punt de vista numèric, sempre s'ha caracteritzat pel decreixement percentual, donat el procés d'absorció de la ciutat de Barcelona de llurs municipis veïns i el continu traspàs d'habitatges secundaris a principals. Tot seguint un moviment d'acció centrífuga, genera, en espais cada cop més allunyats de la ciutat i de la mateixa àrea, nous assentaments de segones residències.

3- I una tercera àrea la constitueix la resta de Catalunya, caracteritzada per la feble presència de la segona residència, en la que la majoria de les comarques presenten sempre valors percentuals, respecte al total de Catalunya,

⁶ No hi incluïm la comarca del Montsià perquè en tots els censos s'hi localitza menys de l'1% del total del parc de segona residència, malgrat que, seguint la lògica de la seva localització, la tendència que presenta és la de créixer i és prou significatiu que, entre els anys 1981 i 1991, és la comarca catalana amb un major increment percentual, de l'ordre del 127,1%, el que ens fa pensar en la seva immediata inclusió.

inferiors a l'1, amb tendència al decreixement. Malgrat tot, detectem diverses intensitats, i així dins de la mateixa àrea, el sector de l'Alta Muntanya es caracteritza, però, per tenir valors quelcom més alts i amb certa tendència al creixement percentual, motivat per la moda dels esports d'hivern i del turisme verd. A més cal tenir en compte, segons López Palomeque (1982), que les taxes de funció turística residencial més altes de tots els municipis catalans es troben en el sector de l'Alta Muntanya.

Finalment, de tota aquesta exposició en deduïm: que el mar ha estat i continua essent un dels factors cabdals en la localització de la segona residència a Catalunya; que la muntanya, tot i representant un paper important, està en un ordre molt inferior i que el camp de l'interior no té per ara gaire poder d'atracció. Que l'accessibilitat i la proximitat a la frontera, més que als grans centres residencials, són també factors fonamentals de localització, sobretot les carreteres i les autopistes, ja que el creixement de la segona residència està lligat a l'ús del cotxe privat. I que la proximitat a l'àrea urbana de Barcelona, si bé en un principi va ésser un factor clau de localització, amb el pas del temps, ha perdut bona part de la seva importància inicial.

2. TURISME I SEGONA RESIDENCIA A LES COMARQUES DE GIRONA

La prioritització que es fa en el títol d'aquest treball a les comarques gironines, ens porta a analitzar el fenomen de la segona residència a una altra escala, fet que ens permeterà fer una distinció d'aquells municipis més representatius del fenomen, com també de les àrees de concentració.

Prèviament, però, s'exposaran els factors explicatius de la configuració de les comarques gironines com a unitat espacial i com a "regió turística residencial", de gran importància dins del territori català, tant pel que fa a la modalitat de la segona residència periurbana, de proximitat, com a la de la segona residència de llarga distància, lligada al turisme de masses europeu, tal com ja s'ha vist en el capítol anterior.

2.1. DEMARCACIO DE L'AREA D'ESTUDI

L'àmbit espacial d'estudi és el territori definit per la Regió II o regió de Girona, és a dir el conjunt espacial format per les comarques de l'Alt i Baix Empordà, la Garrotxa, el Pla de l'Estany, el Gironès i la Selva. Malgrat que, la major part d'estudis i obres sobre les terres de Girona prenen com a referència l'àmbit provincial, que inclou a més les comarques del Ripollès i part de la Cerdanya.

L'elecció del marc territorial no s'ha fet de forma gratuïta i per motius de restricció, sinó que els lligams de dites terres tenen una sòlida base geogràfica i històrica, tal com es justifica tot seguit. En aquest sentit cal recordar que els seus contorns evocuen els límits establerts per la divisió en les antigues vegueries feudals; doncs, la vegueria de Girona, que comprenia des de Cabrera a Arenys de Mar i des de la Vall d'en Bas al mar,

presentava una gran afinitat amb els límits de la Regió II, incloent a més el que avui anomenem Alt Maresme.

Més endavant, trobem que amb el Decret de Nova Planta (1716) el corregiment de Girona no canvia pel que fa als límits corresponents a l'antiga vegueria de Girona, per tant novament concorden a grans trets amb els de la Regió II (Galera, 1989).

Ens interessa tenir en compte la divisió corregimental perquè és per primera vegada que s'introdueix un model d'organització territorial caracteritzat pel seu funcionalisme. Les vegueries són divisions territorials exemptes de qualsevol voluntat racionalitzadora, els límits havien estat dissenyats d'acord als interessos de l'aristocràcia, però la seva permanència durant cinc-cents anys arribaren a incidir en la realitat territorial i es feren populars. La Nova Planta, lluny de la singularitat de les vegueries, intentà articular un sistema que li permetés accedir amb certa facilitat des de la capital fins l'últim racó del corregiment. Si el Decret de Nova Planta no alterà el territori de l'antiga vegueria va ésser, molt probablement, perquè aquest espai ja es corresponia amb els interessos borbònics d'equilibri i racionalitat.

La divisió comarcal de Catalunya de 1932, amb l'ànim de servir al territori i no de desestructurar-lo, es fonamenta en uns criteris de demarcació científics: alhora que es reconeixen les estructures tradicionals i el marc físic, s'estudia l'organització urbana -a partir dels centres de mercat- i àdhuc la variable subjectiva, d'acord als resultats d'una enquesta adreçada a tots els municipis.

Paral·lelament a la proposta de comarcalització, es formaren unes entitats supracomarcal o regionals que dividiren el territori català en 9 demarcacions. Les terres gironines coincidiren amb la Regió II, formada per les antigues comarques de l'Alt i Baix Empordà, la Garrotxa, la Selva i el Gironès -essent aquesta darrera una comarca artificial formada a partir

de les terres més septentrionals del Pla de la Selva, dels plans de Girona i de Banyoles i part de l'Empordà-. Les comarques de la Cerdanya i el Ripollès en restaren excloses (Lluch i Nel·lo, 1983 i 1984).

La divisió provincial de Francisco Javier de Burgos de 1833, malgrat el seu llarg passat, no es pot considerar com a divisió històrica per la seva actualitat. Tot i l'oposició a aquesta, al tractar-se d'entitats creades per a dominar i no per administrar i organitzar el territori, acabà per quallar. Els papers exercits per la capital provincial i la diputació ajudaren a cohesionar les terres provincials, tot i la seva desestructuració inicial.

La vigència de la província queda garantida per l'Estatut de Catalunya (1979), que reconeix el paper de la província en convivència amb el fet comarcal tal i com recull l'article 2: "El territori de Catalunya com a comunitat autònoma és el de les comarques compreses en les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona en el moment d'ésser promulgat el present Estatut".

Els límits fronterers amb prou feines han variat:

"La frontera amb la província de Barcelona té uns 143 kms. de contorn reial entre la desembocadura de la Tordera i el Coll del Pendís, a la Serra del Cadí. La línia divisòria provincial té direcció nord des del delta de la Tordera fins l'encreuament de la N-II; a partir d'aquí s'orienta cap a l'oest, cap a la Serra del Montseny, amb alguns pics alts com a punts limítrofes... A partir del Puig de l'Agulla (810 m.) la línia divisòria fa una amplíssima desviació cap a l'est, deixant tota la Plana de Vic i un bon tros del curs mitjà del riu Ter dins la província de Barcelona. Prop de Ripoll, el límit provincial deixa el Ter inclòs dins la província de Girona i ressegueix la comarca del Ripollès fins trobar la Serra de Moixeró... i la Serra del Cadí fins el Coll del Pendís on acaba la divisòria amb Barcelona. La delimitació amb la província de Lleida va des de la Serra

del Cadí fins el pic de Campquerdós, a les muntanyes de Meranges i parteix la comarca de la Cerdanya entre les dues províncies" (Medir, 1986, p. 13).

Malgrat la cohesió abans esmentada, aquesta s'esvaeix quan ens apropem als límits, doncs hi han municipis que cavalquen entre terres gironines i barcelonines i no resta prou clara llur inclusió, en són prova:

- a) Al sud, el municipi de Fogars de Tordera que pertany a la comarca de la Selva i alhora a la província de Barcelona.
- b) A l'oest, els municipis d'Espinelves i Viladrau que pertanyen a la província de Girona i a la comarca d'Osona al mateix temps.
- c) I els municipis de la comarca del Ripollès -Montesquieu, Sant Quirze de Besora i Sant Martí de Besora- que pertanyen a la província de Barcelona.

Però, l'element que posa més en dubte l'encert de la divisió de la província de Girona és la inclusió de les comarques de la Cerdanya i el Ripollès en aquesta, dites comarques estan més emparentades amb la resta de la muntanya pirinenca catalana i relacionades amb les terres de l'interior de Catalunya que amb l'àmbit estrictament gironí. Des de sempre s'han decantat cap Osona i Barcelona i ara darrerament amb el túnel del Cadí la Cerdanya cap Manresa.

Pel que, malgrat la importància que hi té la segona residència a les comarques del Ripollès i la Cerdanya com a àrea de muntanya, les raons abans apuntades són de prou pes com perquè ens decanem per a l'estudi de les comarques que inclou la Regió II o Regió de Girona com una unitat espacial que queda estructurada a l'entorn de la Depressió de la Selva i la Plana de l'Empordà, que li fan d'eixos vertebradors de les relacions internes i de connexió amb les terres veïnes.

Així doncs, per qüestions operatives, de metodologia de treball, pel que fa al recull d'informació, no s'ha sobrepassat dels límits comarcals establerts. Pel que el municipi de Fogars de Tordera, al pertànyer a la comarca de la Selva se'l ha inclòs dins l'àmbit espacial d'estudi; en canvi, els municipis d'Espinelves i Viladrau, malgrat la importància que hi té la segona residència, al pertànyer a la comarca d'Osona, se'ls ha exclòs.

Treballem, doncs, a escala regional, en l'àmbit de la regió de Girona (Regió II) de 4.656,5 km² i 189 municipis.

2.2. ESTRUCTURA INTERNA I DIFERENCIACIO D'ESP AIS TERRITORIALS

En l'apartat anterior s'han justificat els límits de l'àrea d'estudi. Malgrat que hem parlat d'una unitat espacial, no li hem de donar a nivell intern un mateix tractament. Com a d'altres regions, aquesta unitat es fonamenta en la seva heterogeneïtat, que fa possible la permanència d'uns intercanvis i per tant d'una complementarietat.

Tradicionalment fem la distinció entre les terres septentrionals i les terres meridionals, essent la capital Girona el punt de connexió entre ambdós espais. Però, d'ençà del desenvolupament de l'activitat turística s'ha produït una distorsió del sistema d'organització territorial tradicional i cal parlar de dos sectors, de disposició paral·lela a la costa: el del litoral i el de l'interior. En aquest cas no trobem un punt de connexió, sinó una línia o un eix, coincident amb dos vials ràpids (N-II i A-7) que travessen l'àrea central de la Regió II, reforçats per la presència de l'aeroport, molt important pel turisme exterior, malgrat que el transport privat ha assolit un elevadíssim grau de difusió.

Ens trobem en un moment en que les vies de comunicació ràpides per a l'automòbil es converteixen en les veritables protagonistes de l'estructuració del territori, a més no solament exerceixen un paper decisiu en la formació d'eixos de poblament residencial sinó que també tenen una incidència important en la constitució tipològica d'espais turístics.

El major o menor desenvolupament del turisme dependrà en certa manera del traçat de les comunicacions, que sembla que provoca la divergència entre àrees privilegiades i espais marginals.

Els traçats de la N-II i l'A-7 reproduïxen el traçat tradicional que ja s'havia perfilat amb les antigues vies romanes i amb el ferrocarril. L'eix ferroviari català NE. que des de Barcelona cerca la frontera està format per dos ramals paral·lels que s'estenen pels corredors Prelitoral (coincident amb l'A-7) i Litoral (coincident amb la N-II). Ambdós eixos ferroviaris conflueixen a Maçanet de la Selva-Maçanes; l'A-7 i la N-II es troben una mica més amunt entre Maçanet i Vidreres, des d'aquí fins a la frontera llurs recorreguts difereixen en poc.

En els anys 60, la congestió de les carreteres s'havia multiplicat per la generalització de l'automòbil i l'increment de les relacions comercials. En aquest context, l'Administració pública va iniciar un bon nombre de projectes que renovaren l'entramat viari. A l'àrea d'estudi, les aportacions més notòries foren:

- a) El programa PANE, que projectà la construcció de l'autopista en l'eix del Litoral (Alacant - La Jonquera), i que influí notòriament en l'espai gironí. L'aparició de l'autopista¹ va introduir un nou ordre d'estructuració territorial a la Regió II.
- b) El Pla d'accessos a la Costa Brava, que va apropar els

¹ L'A-7 arriba a les comarques de Girona el juny de l'any 1970, en que fou inaugurat el tram Cardedeu-Maçanet de la Selva.

dos eixos centrals (N-II i autopista) a les àrees del litoral. Això ha permès de tenir una important xarxa viària, en el sentit costa - corredor Prelitoral. Constitueixen aquesta xarxa d'accessos els trams Blanes-Lloret de Mar-Vidreres, Sant Feliu de Guíxols-Maçanet de la Selva, Girona-Palamós, Orriols-L'Escala, Figueres-Roses, Figueres-Llançà i ronda est de Figueres.

Malgrat el recorregut interior de l'autopista, l'espai litoral també hi accedeix amb facilitat. El golf de Roses és proper als enllaços figuerencs; l'àrea dels aiguamolls i Montgrí pot accedir a la sortida Orriols-L'Escala-Empúries; la Baixa Costa Brava és relativament propera a la sortida Maçanet-Sant Feliu-Lloret; Blanes i el sector de La Tordera poden optar sinó per la sortida de Maçanet per la d'Hostalric; en fi, no en va a l'A-7 se la coneix pel nom de l'autopista del Mediterrani. Pel contrari, les àrees més marginals són les de la muntanya de l'interior, els sectors de les Guilleries i la Garrotxa resten molt allunyats de l'enllaç més proper.

En definitiva, l'estructura viària a les comarques de Girona té una forma d'espina de peix, amb uns eixos centrals i uns ramals, perpendiculars a dreta i esquerra, però mirant cap el Nord són molt més desenvolupats els de la dreta que no els de l'esquerra. Malgrat els obstacles naturals -per la presència de la serralada Litoral-, la importància del mar i del potencial econòmic-turístic de la Costa Brava és inqüestionable, pel que els nuclis del litoral gaudeixen d'una xarxa viària i accessibilitat d'un elevat grau de comunicació.

Així doncs, els espais turístics que es generen quant a la disponibilitat de vies de comunicació són ben diferents. De la N-II i l'A-7 cap a mar trobem el sector del Litoral caracteritzat pel turisme de platja, apareix quan es fa una valoració social de certs recursos naturals que li són propis com són el mar, la platja i el sol. De fet el sector de la costa s'ha convertit en una línia de concentració contínua tant de població, com

d'actuacions espacials i d'ús econòmic. Els municipis de segona línia, amb menors densitats, es beneficien de la proximitat al mar i també participen de la localització privilegiada. La muntanya, encara que de poca alçada, també hi és present i actua com a recurs d'atractiu paisatgístic, molt preuat pel desenvolupament de les urbanitzacions residencials turístiques².

I de l'altre costat de la N-II i l'A-7 trobem el sector de l'Interior³, caracteritzat pel turisme de muntanya tradicional, on socialment es valoren determinats elements com són: alçada, cobertura vegetal, tranquil·litat, dispersió, pagesia... que es conjuguen amb la recerca de masies i de cases de poble amb possibilitats de rehabilitació.

2.3. L'ATRACTIU PAISATGÍSTIC DE LES COMARQUES GIRONINES

En la primera part del treball hem afirmat que el turisme residencial sorgeix de la valoració social de determinats elements geonaturals i de la recerca d'unes condicions de vida idealitzades.

Convé ara, a l'explicar el contingut del territori, fer una descripció i valoració dels elements paisatgístics; per la qual cosa recorrerem a l'opinió de diferents autors i escriptors.

Els atractius paisatgístics del territori gironí han estat font d'inspiració de poetes i pintors, tanmateix des de fa temps han despertat l'interès d'estudiosos, viatgers i amants de la natura.

² Els massissos de les Gavrres i del Puig de les Cadiretes es mantenen arran dels 500 metres i gaudeixen de boscos mediterranis densos en el seu estat original.

³ El sector de l'interior coincideix amb l'àrea més septentrional de la serralada Prelitoral -Montseny i Guillerics-, la serralada Transversal i l'àrea més oriental del Pirineu, muntanyes en les que sovint es sobrepassen el miler de metres.

La regió de Girona és una zona heterogènia i accidentada, hi ha poques planes i l'espai físic sovint es converteix en laberíntic. Es aquesta diversitat física que comprèn des de valls pirinenques, massissos antics i arrodonits per l'erosió, planes al.luvials reblertes de sorrals i aiguamolls, plataformes tabulars enlairades i coronades per cingleres, valls tectòniques, grans escarpaments de falla, relleus d'origen volcànic, llargues platges de sorres, fins a petites cales amagades per entremig dels penyasegats, la que captiva al visitant aborrit de la monotonia de la ciutat.

Podem parlar d'una regió de caràcter mediterrani, però sovint l'alta pluviositat (molts llocs tenen unes precipitacions anuals pròximes o superiors al miler de mil.límetres), el tipus de paisatge vegetal amb la presència d'espècies medieuropees, les activitats agrícoles i ramaderes i la dispersió del poblament ens fan pensar en una regió de caràcter humit.

El paisatge humà exerceix també un paper important alhora de donar atractiu a les terres de Girona. La vocació secular pagesa juntament a la tipologia d'assentament rural gironí donen una imatge bucòlica ben valorada a nivell social. La facilitat d'aconseguir aigua abundant, tradicionalment ha afavorit la dispersió del poblament; tant a la plana com a la muntanya és molt freqüent la casa de pagès isolada, el mas, de gran riquesa arquitectònica popular, o també formant petits conjunts veïnals coronats per antigues esglesioles. Els pobles mariners enblanquinats, de pla esglaonat, amb l'església que sobresurt per entremig de les cases i les barques de pesca al port contribueixen també en donar una bona imatge del sector del litoral.

Els valors abans esmentats en combinació amb els històrics, culturals i monumentals hi són abundants, donat el caràcter de pas que han mantingut les comarques de Girona al llarg de la història. Els vestigis històrics poden ser d'una gran antiguitat, les restes de cultures prehistòriques, gregues i romanes en combinació amb d'altres posteriors, sobretot amb la medieval, formen conjunts

monumentals de gran atractiu turístic.

Josep Pla (1976, p. 45) ens descriu el nucli antic de Tossa de Mar ressaltant la barreja armònica de tots aquells elements històrics amb els naturals que fan atractiva a la vila: "Tossa és una meravella... té un conjunt d'elements que rarament es donen en una població: una estació romana molt notable; un poble medieval del qual es conserven les magnífiques torres i muralles i moltes construccions de l'interior del seu recinte; una població moderna, el nucli més vell de la qual, del sis-cents i del set-cents, té una gràcia autèntica. El carrer del Socors, per exemple, amb la petita església del mateix nom situada al mig d'ell, és d'una tendresa inefable. Però, essent com és tot això tan important, crec que el millor de Tossa és el seu aire, la llum, el seu perfil, el seu color, la seva vida..."

Dins de les diferents unitats físiques de les comarques de Girona, distingim la plana de l'Empordà que és d'un relleu suau i rarament perturbada per accidents. De totes les unitats geogràfiques gironines és la que presenta uns trets mediterranis més accentuats: les precipitacions hi són escasses -uns 500 mil.límetres anuals-, el que fa que el terreny i la vegetació presentin un aspecte àrid en els espais no regats, i que sovint els boscos donin pas a les brolles; però segurament el tret més important com a factor d'atracció turística és la coincidència de l'estació seca amb l'època més calurosa. La sequetat de l'aire, afavorida per la tramuntana, dóna lluminositat, transparència i coloració al paisatge; òbviament, aquesta circumstància esdevé un element molt important que ha captat l'interès de turistes, poetes i pintors.

Anna Maria Dalí (1984, p. 14) tot comentant l'obra Els pobles de l'Empordà, del pintor Lluís Roura i la poetessa Montserrat Vayreda, destaca la llum com atractiu paisatgístic més important: "Però el que més sorprèn de l'Empordà, és la llum. Una llum concreta, que a la costa ressegueix el perfil de les roques, matisa les moltes que fistonen l'aigua, i ens fa veure els olivars

i els erms muntanyosos tan propers, que sembla que els tinguem a l'abast de la mà. I si bé gràcies a aquesta llum els paisatges prenen un relleu insospitat, un gran realisme, per altra banda els torna tan estàtics i silencis que semblen de somni. La mar en forma part i s'esplaia reflectint barques i gavines en una doble i perfecta imatge".

El Montgrí i les vores de la plana de l'Empordà -pel costat septentrional el Pirineu amb el Canigó, que resta bona part de l'hivern nevat; pel sector meridional la serralada de Marina amb el massís de Begur i les Gavarres i el conjunt de la serralada Transversal per la banda occidental- contribueixen sens dubte a formar una imatge més rica de la plana introduint l'element de la muntanya, alhora que proporcionen bones panoràmiques d'aquesta.

En Josep Pla (1976, p. 147) ens en descriu una des de dalt el far-hermita de Sant Sebastià -massís de Begur-: "es distingeix un gran panorama de terres, amb les obscures Gavarres i els blancs Pirineus al fons. A l'hivern, quan el Canigó és cobert de neu i la tramuntana dóna a l'aire una transparència única i al cel una puresa insondable, la nostra gran muntanya sembla com un enorme, enlluernador, fabulós diamant. A primer terme s'estén el pla de Palafrugell i les muntanyes del Montgrí tocades per grisos suavíssims i platejats mats. El pla s'estén al voltant del perfil de la població, puntejat de blanques casetes, amb el pou per a les vinyes i la geometria plàcida de pinedes, rostolls, sembrats i userdes, sota una llum daurada i rosa, com pensarosa, que la distància cobreix d'un vel subtil de boirina, lànguida i fina".

Les serralades Costeres -serralada de Marina, a la costa i serralada Pre-litoral, a l'interior- a migdia de les comarques gironines constitueixen una altra gran unitat física, que des de molt aviat, pels seus atractius paisatgístics, han despertat l'interès dels turistes. Es caracteritzen pels seus relleus suaus, al tractar-se de massissos vells coronats per calmes d'erosió, i per estar coberts d'espesses boscúries.

La serralada de Marina -massissos de Begur, de les Gavarres i del Puig de les Cadiretes, a la nostra àrea d'estudi- es tracta de muntanyes d'escassa altura -les més altes sobrepassen en poc els 500 metres-, en les que hi arrela una vegetació mediterrànea formada per alzinars i suredes, degradada en molts indrets i substituïda per pinedes de pi blanc o de pi pinyer. Tots aquests trets segurament tindrien poc valor si no hi adjuntéssim el de la seva localització, des de Begur fins a Blanes hom constata la presència d'aquesta línia de muntanyes pràcticament sempre tocant a mar. El paisatge que en resulta és fascinant: penyasegats enlairats, cales arraconades i pins bessant el mar. Obviament, aquest paisatge idíl·lic ha captivat tant als oriüds com als foranis, són molts els que hi han dedicat llargues pàgines escrites d'admiració, fet que li ha donat gran fama internacional.

Els atractius naturals no només d'aquest tram de costa sinó de tota la Costa Brava⁴ han estat ressaltats per la geògrafa francesa Yvette Barbaza (1988, pp. 270-271)⁵, que fins i tot els considera superiors als de les famoses Costa Blava, Costa del Sol, illes Balears o de les veïnes costa tarragonina i costa llenguadociana, com demostren les seves paraules:

"...paisatges, excepcionalment formosos, que uneixen als grans penya-segats de granit, de roca calcària o d'esquist, les platges més exquisides. Entre els promontoris coronats de pins i d'alzines sureres, hi ha meravelloses cales només accessibles per la banda de mar, tan ben amagades i tan desertes fins i tot al pic de l'estiu que, en atansar-s'hi, es té la impressió de descobrir-hi una llunyana costa desconeguda, on la qualitat del silenci, la puresa i la

⁴ Denominació que data ja de principis de segle i que neix d'una excursió d'intel·lectuals i polítics a Fornells (Begur), comprèn tot el litoral gironí que s'estén des del riu Tordera fins a la frontera, malgrat que en algun tram de costa, com el de Roses o el de Pals, la denominació no és massa escaient.

⁵ Utilitzem per raons d'una més fàcil consulta, l'obra d'Yvette Barbaza, El paisatge humà de la Costa Brava, edició del 1988, escrita en català; però, cal tenir en compte que la versió original, i per tant l'opinió que aquí es dona, és de l'any 1966.

transparència de l'aigua, la dolçor de les platges de sorra i la bellesa dels colors i de les formes hi són excepcionals. Aquesta bellesa dels paisatges ha estat el principal reclam de la Costa Brava. A més té l'avantatge, respecte a la Costa Blava, per exemple, d'oferir als turistes moltes més platges, més boniques, més variades: des de les minúscules caletes de còdols plans i llisos, les profundes cales de fons de sorra fina, les grans badies de Palamós o de la Platja d'Aro, fins a l'immens arc de sorra que recorre quilòmetres al voltant de la badia de Roses... Les aigües sempre estan a una temperatura agradable, i l'estada a la platja sempre hi és possible, al contrari de la costa llenguadociana, per exemple, on els forts vents del nord refresquen tant l'aigua que desanimen fins i tot els banyistes més ardits, mentre la metralla atapeïda dels grans de sorra converteix la platja en un desert. El clima estival és un dels reclams més insistents de la Costa Brava; molt menys calent que el de la Costa del Sol, el de les illes Balears o fins i tot el de les costes tarragonines i el de Sitges, gaudeix tanmateix de força sol... Un altre avantatge de la Costa Brava és la proximitat de la frontera, que la col·loca a la mateixa distància de París que la Costa Blava. El turista estranger, vingui d'on vingui, guanya un dia de vacances si para a Cadaqués o a Lloret en lloc de continuar fins a la Costa del Sol o fins a Alacant".

Josep Pla (1976, p. 37), fill d'aquestes terres, sense atrevir-se a dir que són millors que d'altres, també n'és un ferm admirador, referint-se al tram de costa comprès entre Blanes i Tossa de Mar ens diu: "Estem recorrent un dels trossos del nostre litoral més bell i de més fàcil accés al gran turisme. Contrasten en aquest tros de costa la dolcesa de les voreres del mar, la suavitat de les platges que conté, amb la grandiositat del massís muntanyenc que li serveix de fons".

També Joan Nogué (1989, p. 40) fa referència a l'atractiu paisatgístic com a principal element de reclam turístic de la

Costa Brava: "...la Costa Brava. La creación de esos espacios turísticos hacia finales del siglo XIX y primera mitad del siglo XX responde a causas diversas, pero lo que está fuera de toda duda es que el elemento paisajístico tuvo una importancia fundamental. Fue la calidad estética del paisaje de un área determinada lo que, en muchos casos, condicionó la elección de dicha área como asentamiento turístico. Marc Chagall, Luis Buñuel, Eugeni d'Ors, Pablo Picasso o Salvador Dalí escogieron la Costa Brava por el encanto de su paisaje, más que por otros motivos".

A la serralada Pre-litoral -massís de les Guilleries a la nostra àrea d'estudi- les alçades són majors, sovint s'ultrapassen el miler de metres, i com que les pluges no hi manquen hi apareix una vegetació caducifòlia medieuropea, roures i castanyers prenen el lloc a les alzines, donant riquesa i varietat cromàtica al bosc. A l'atractiu paisatgístic del bosc cal afegir-hi l'abundància de deus d'aigües salutíferes; òbviament, la presència d'aigües termals bicarbonatades ha estat un factor decisiu en la formació d'importants centres balnearis i de repòs des de fa temps, com a Sant Hilari Sacalm, per exemple.

Dins d'una mateixa unitat física i amb pocs quilòmetres de distància la variació paisatgística pot ser sorprenent. Sembla que a les serralades Costeres tots els interessos s'han centrat en el sector del litoral i les Guilleries han restat en l'oblit. Precisament, tot l'encant de les Guilleries esdevé d'aquesta solitud, la suavitat del seu paisatge, la pau i la calma que hi regna converteixen a aquest massís en un lloc ideal pel descans. Josep Pla (1976, pp. 827-829), tot parlant dels itineraris de les Guilleries fa referència a aquests atractius ineludibles: "Aquestes rutes són d'una insuperable bellesa perquè travessen una densitat botànica d'una incomparable dolçor, d'un verd tan fi, d'una llum tan suau, d'un color tan plàcidament ensonyat que semblen convertir la realitat immediata en un llunyà i esborrat record... A la part baixa d'aquests accessos, les carreteres travessen, primavera i estiu, autèntics túnels de verdor, de llum tamisada i mòrbida, amb racons d'ombra d'una qualitat d'aquàrium,

amb una suavitat d'herba i una frescor d'aigües delitoses com una ègloga".

La Garrotxa, o, millor dit, les Garrotxes, ja que es fa difícil parlar de la Garrotxa com una unitat; tots els autors s'afanyen a constatar la presència de dues subregions, amb un clima, una vegetació i unes formes de relleu prou diferenciades: l'Alta Garrotxa i la Comarca d'Olot o la Baixa Garrotxa. Fabra recordava que Garrotxa, en la nostra llengua, vol dir terra dolenta, aspra, trencada i de mala petja; trets que sintonitzen molt bé amb l'Alta Garrotxa, però, potser no tant amb la Comarca d'Olot.

L'Alta Garrotxa és l'espai comprès entre el curs del Fluvià, d'Olot a Besalú, i el Pirineu. Es un escenari complex on hi conviuen muntanyes intrincades, coronades per imponents cingleres, que els foranis les qualifiquen de cinema; valls tancades i recollides; barrancs, gorgues i precipicis abruptes; raconades d'una tendresa bucòlica; amb una vegetació boscosa. Es natural que un espai tan abrupte i ferèstec subratlli una nota d'inaccessibilitat, convertint-se en un amagatall inexpunable; però els factors de localització de la població han variat diametralment amb el pas del segle i el que abans era refugi avui és desert, com tota àrea de muntanya l'Alta Garrotxa s'ha vist arrossegada pel procés de marginació i de despoblament.

L'Alta Garrotxa té racons que fan pensar en la delícia paisatgística que es desprèn de la lectura agradable de La Punyalada (1980, p.47), de Marià Vayreda: "Les immenses cingleres que, com les runes d'un amfiteatre colossal, migclouen la vall diminuta de Sant Aniol... i les boscúries d'alzines que s'estenien a banda i altra, des del repeu de les cingleres fins a les clapisses de Bassegoda, fosques com eren... Prou remorejaven les cristallines aigües de la riera que, davallant de l'espantosa esbaconada de Brull, formen amansides gorgues d'un verd esmaragdí, enfilades les unes amb les altres per filigranes d'argentina escuma: prou s'hi emmirallaven els verns i castanyers revestits

de novella fulla d'un verd tendral".

En summa, tots els trets abans esmentats converteixen a l'Alta Garrotxa en un paratge idíl·lic, quasi verge, envoltat de misteri, on fàcilment sempre trobarem racons que per la inaccessibilitat han romàs fins al present insospitats. Pels amants de la tranquil·litat i de la descoberta l'Alta Garrotxa és el paradís, primer foren els excursionistes amants de la naturalesa els que la visitaven; darrerament amb les noves pistes forestals arranjades i l'oferta de rutes guiades per a bicicletes de muntanya, cotxes "4 x 4" i cavalls, i amb els nous esports d'aventura (escalada, "rappel"...) esdevé un lloc molt freqüentat i posat de moda. Pel que constitueix una gran àrea de reserva pel turisme amb vocació d'espai-museu.

La Baixa Garrotxa o Comarca d'Olot, limitada pel Fluvià al nord i la Serralada Transversal paral·lela al curs del Ter al sud, a diferència de l'Alta Garrotxa, no és aspra, al contrari, el seu paisatge se'ns mostra més suau, les valls hi són prou amples com per permetre l'assentament humà.

D'entre les característiques físiques, les que millor defineixen el paisatge olotí són: el vulcanisme, la pluviositat i com a conseqüència la frondositat de la vegetació.

Al tractar-se d'una zona molt fracturada, l'encreuament de les línies de falla han propiciat la formació de més de quaranta cràters volcànics. Aquest fenomen ha permès, alhora, la deposició de materials volcànics recobrint les valls fluvials, gaudint així aquestes d'una bona fertilitat. Els volcans de Santa Margarida, Montsacopa, Croscat... i el parc natural que s'ha format al seu entorn són centre d'una gran atracció paisatgística.

El clima de la Baixa Garrotxa és mediterrani humit de muntanya, la característica principal és l'alta pluviositat -més de mil mil·límetres anuals a Olot-. D'aquesta manera el paisatge de la comarca, tan copiosament pintat, descrit i cantat, està

embellit per les grans clapes de rouredes i fagedes que s'estenen entre l'alzinar; el cromatisme que en resulta del cicle vegetatiu estacional dels arbres és espectacular: elegància i virilitat amb colors verds clars a la primavera, melancolia i agonia amb colors ocres i avinagrats a la tardor. Aquell verd com d'aigua endins, profund i clar de la "Fageda d'En Jordà", de Maragall, és el millor retrat del paisatge d'Olot.

Aquestes són doncs les unitats geogràfiques, i de les que hem fet una redacció de les seves característiques paisatgístiques, que hom distingeix com d'especial atracció pel turisme i per la implantació de la segona residència; malgrat que, òbviament, tot el conjunt de les comarques de Girona reuneixen un especial interès pel visitant i l'assentament turístic residencial.

2.4. L'ORIGEN DE LA SEGONA RESIDENCIA A GIRONA

El fenomen de la segona residència no és exclusivament modern, sinó que diferents autors (Ortega Valcárcel, Samson, Wackermann, entre d'altres) apunten que compta amb una llarga tradició. A partir del segle XIX tenim diverses manifestacions lligades amb l'aristocràcia i la reialesa, aquestes foren impulsores de nuclis residencials i estacions d'estiueig i alhora de tot un moviment que suscità determinats estils arquitectònics, formes de desplaçament originals, vestimentes particulars... En el marc espanyol són pocs els llocs que adquireixen aquesta funció, per un costat tenim els "reales sitios" que promouran la formació d'un espai residencial turístic a l'entorn de Madrid (Aranjuez, La Granja, El Escorial) i per un altre el litoral Cantàbric (Sant Sebastià, Santander...).

Malgrat tot, serà la burgesia econòmica, sobretot la industrial, i intel·lectual, de procedència urbana, la que donarà una major amplitud espacial al fenomen. Ja des de finals del segle

passat formen a l'entorn de les grans ciutats, en sectors de gran atractiu paisatgístic i en centres de qualitat mèdic-ambiental (guariment d'enfermetats a partir de les propietats curatives de l'aigua i l'aire) els primers espais turístics de caràcter residencial.

Es una resposta a un moviment, de tarannà romàntic, d'exaltació del camp i de la natura, que és cultivat a finals del segle XIX i durant el primer terç del XX per artistes i literats de les corrents modernistes, noucentistes... (Ortega Valcárcel, 1975), per estudiosos, periodistes i polítics.

A Catalunya, l'excursionisme contribuí a arrelar aquest moviment. Però, segurament la subvenció d'entitats excursionistes per part de la burgesia, sobretot barcelonina, amb l'afany de la descoberta de la muntanya, ens pot explicar que en primer lloc es centrés l'interès pels paisatges muntanyencs i més tard pel mar. L'Yvette Barbaza (1988, pp. 261-262), entusiasta de la Costa Brava, quan fa referència a les primeres manifestacions del turisme reconeix: "A dir veritat, la burgesia catalana no s'interessava gaire pels banys de mar i s'estimava més la muntanya. Quan, l'any 1865, Martínez Quintanilla escriví el llibre Datos históricos, geográficos... de la Provincia de Gerona, reservà un capítol als "Baños y aguas minerales", on féu una descripció entusiasta de la natura pirinenca i dels massissos del litoral, però no concedí ni una sola paraula a les meravelles de la costa". De fet tenien molt més renom poblacions que comptaven amb establiments balnearis o amb abundants fonts, com Caldes de Malavella, Sant Hilari Sacalm, Arbúcies, Viladrau... que no d'altres localitzades a la costa.

La primera tendència de la burgesia barcelonina, amant del mar, fou la de dirigir-se cap a la costa més immediata, tant pel costat meridional i sobretot a la platja que s'havia posat de moda: Sitges; com per la banda de la costa del Maresme, a Caldetes; on es formaren colònies, que assoliren una certa entitat en els anys immediatament anteriors a la Primera Guerra Mundial.

De fet, bona part de la costa gironina restava aïllada, més a causa de les males comunicacions que no pas de la distància, les poblacions més conegudes eren aquelles més accessibles, sobretot en tren, Blanes, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, entre d'altres, estaven en la llista⁶; però arribar a Tossa o a Cadaqués suposava una gran inversió de temps i no resultava rentable sinó era per fer-hi llargues estades. Les primeres visites organitzades des de Barcelona no s'iniciaren fins l'any 1927 i eren de caràcter marítim, a l'any següent donaren lloc als famosos Viatges Blaus.

Malgrat aquest panorama tant poc suggestiu, ja en temps prebèl·lic es comencen a construir les primeres edificacions, essent els hostals i les fondes els pioners. "De fet, fins al final del segle XIX, i fins a la Primera Guerra Mundial i tot, les platges gironines eren un lloc d'evasió dominical per a la població dels pobles veïns. Malgrat tot, algunes cases d'esbargiment s'hi van construir... En total n'hi havia potser un centenar a tota la costa de Girona. Però es tractava sempre de construccions modestes i sense confort fins i tot quan eren de famílies bastant acomodades dels pobles veïns" (Barbaza, 1988, p. 263).

Així, de mica en mica, anaven apareguent a la costa gironina personatges famosos en el camp de les arts i les lletres, els "pichots"⁷ varen contribuir a popularitzar poblacions com Port de la Selva, Cadaqués, Begur, Tossa... Els pescadors i la gent del país els anomenaven "culs blancs" degut al color blanc de la seva indumentària (Playà, 1991). Però, sens dubte, que el personatge que hi contribuí en major mesura fou el pintor Salvador Dalí.

El manteniment de les formes primitives i el caràcter tradicional de dites poblacions eren els elements que seduïen als

⁶ El tren arriba a Girona l'any 1862, l'any 1887 s'inaugura el carrilet de Palamós i l'any 1892 el de Sant Feliu de Guíxols. Blanes era la població més propera a Barcelona, però per accedir-hi no només calia canviar de tren sinó també d'estació.

⁷ "pichot" és un sobrenom que prové de la coneguda família de pintors Pichot, que s'instal·là a Cadaqués l'any 1899.

seus visitants habituals, l'escriptor Josep Maria de Segarra va descriure així l'ambient d'aquells anys: "El aislamiento de Puerto de la Selva es causa de que guarde aún la virginidad de las groserías de la arquitectura moderna y que no exista en él ni una sola línea que destruya el encanto total de la población y del paisaje" (Playà, 1991).

Després de la Primera Guerra Mundial, durant els anys 20 i 30, el procés turístic s'accelera, hi han diferents fets que hi contribueixen. Per un costat, tenim la construcció d'alguns hotels i fondes a Tossa, Lloret de Mar i Sant Feliu de Guíxols i l'arribada dels primers turistes estrangers, sobretot d'alemanys a Tossa i més tard també d'anglesos, normalment hostatjats en hotels, eren pocs els que es construïen una casa. L'escriptor Josep Pla (1976, p. 44) ens diu al respecte: "Abans del 1936 va ser vertaderament notable la quantitat de turisme estranger que es concentrà sobre Tossa. Aquest corrent va tenir, a més, un matís especial: la d'estar integrat en gran part per pintors, escultors, músics i homes de lletres. Una afluència catalana del mateix sentit es barrejà a l'estrangera. Tossa es va fer cèlebre en tots els cafès literaris europeus i fou realment un centre curiosíssim. Coincidiren llavors aquí artistes estrangers de tant de renom com Chagall, André Masson, Metzinger i Georges Kars entre altres, juntament amb alguns del país, com l'escultor Enric Casanovas i els pintors Pere Créixams i Rafael Benet". I per un altre, la urbanització de la ciutat-jardí de S'Agaró.

El projecte de S'Agaró, promogut per l'industrial gironí Josep Ensesa i materialitzat pel prestigiós arquitecte modernista Rafael Masó, fou molt ambiciós i en principi semblava irrealitzable: "L'any 1924, aquest projecte semblava quimèric i els burlets no mancaven pas. J. Ensesa i Gubert i l'arquitecte-poeta R. Masó, fent volar la fantasia, i amb l'entusiasme i l'exaltació de la joventut, s'imaginaren una ciutat paradisiàca i la possibilitat de fer-la un dia real... Ningú no semblava interessar-s'hi... el problema era de fer conèixer S'Agaró, sobretot a Barcelona. Ara bé, les combinacions

ferroviàries amb el cap i casal eren... molt difícils; d'aquí vingué la idea de crear entre Barcelona i s'Agaró una línia regular d'autocars Pullman, a fi d'assegurar una combinació directa en dues hores i escaig. Entraren en servei l'any 1929... Van contribuir no sols a fer conèixer la Costa Brava i s'Agaró, sinó també a l'associació d'aquells noms amb imatges de luxe i bellesa. Calia entrar en contacte amb les agències de viatges internacionals. Uns fullets publicitaris van difondre àmpliament les primeres vistes de s'Agaró... Aquesta publicitat, perfectament dirigida, desvetllà un interès molt viu. Els turistes van començar a venir" (Barbaza, 1988, pp. 266-268).

Seguint en la mateixa línia d'un turisme selecte, el projecte de S'Agaró s'acabà de consolidar amb la construcció de l'Hostal de la Gavina -1932-, classificat dins de la llista dels de primer ordre internacional.

D'altres projectes, potser de no tanta envergadura, s'afegiren al de S'Agaró i contribuïren a donar prestigi a la Costa Brava i en convertir-la en reclam d'un turisme aristocràtic: "la construcción por parte del Marqués de Roviralta del parque de Santa Clotilde, en Lloret de Mar, (actualmente amenazado por la construcción de una urbanización) o los jardines Mar i Murtra, en Blanes, obra de Carles Faust. El ex coronel zarista Nicholas Woevodski y su mujer, Dorothy Webster, inglesa, no solamente construyeron el magnífico castillo y jardines de Cap Roig, en Calella de Palafrugell, sino que desde su llegada, en 1927, se convirtieron en embajadores de la Costa Brava y diseñaron varias viviendas para sus amigos. Así, construyeron la finca La Musclera, en Tamariu, para Lord Islington, ex gobernador británico de Nueva Zelanda, o el castillo Madeleine, en Torre Valentina (Calonge), para la actriz Madeleine Carroll" (Playá, 1991, p. 18).

De fet, durant els anys vint, l'alta burgesia catalana començà també a descobrir aquesta costa i a construir-hi les seves residències de vacances.

La Guerra Civil va truncar de cop aquesta embranzida i el creixement turístic, tant nacional com estranger, va quedar aturat.

En la posguerra no es produeix cap recuperació, la crisi i els pocs recursos disponibles, tant a nivell de Catalunya com d'Espanya, ho impedièn. Europa es troba immersa en plena Segona Guerra Mundial. I el tancament de la frontera espanyola agreuja encara més la situació ben bé fins per allà els anys 50.

El turisme de l'interior -Guilleries sobretot- s'ha mantingut molt més estacionari, precisament pel seu caràcter tradicional no ha estat sotmès als alts i baixos de la costa. Es un turisme de caràcter nacional, molt més arrelat, basat en les condicions ambientals i de tranquil.litat.

En el decenni del 50 s'inicia una nova embranzida, però ara la qualitat es substituirà per la quantitat i el turisme d'élite quedarà arraconat. De fet és entre els anys 1949 i 1951 en què es pot situar el veritable començament del desenvolupament turístic espanyol i és en el decurs de l'any 1951 que es pot parlar ja de l'aparició d'una nova etapa, en superar-se àmpliament el milió de visitants (Vila i Fradera, 1961, p. 173).

Després de la Segona Guerra Mundial es precipitaren tota una sèrie d'aconteixements que incidiren en l'economia i en el comportament social dels països de l'Europa Occidental i de rebot en el turisme gironí. L'obertura de la frontera espanyola, l'augment de la motorització individual i la millora de les carreteres, entre d'altres factors, facilitaren la movilització de la població europea, ansiosa d'esbargiment i cansada de patiments i privacions, cap als països mediterranis; tanmateix, les categories mitges de la població gaudiren d'una millora molt notable del nivell de vida, amb l'augment de la renda percebuda, i de vacances pagades, el que els va permetre d'imitar als poderosos d'abans.

Passem d'un turisme aristocràtic a un turisme social, de masses, a un turisme d'agències de viatge. En definitiva, a un turisme que busca: sol, mar, preus baixos, permissibilitat, amabilitat, alegria, exotisme, amplis espais... Espanya, malgrat les seves mancances en instal·lacions, infraestructura i bons professionals, ho podia oferir i estava disposada a fer-ho.

Girona era el primer punt d'entrada per la frontera, però la seva costa patia d'aïllament -l'aeroport de Girona-Costa Brava no s'inaugura fins l'any 1967- i de manca de publicitat; el sector de l'interior no interessava. Aquestes circumstàncies foren les que expliquen que Girona visqués una mica al marge de la invasió i no participés del "pastís" fins uns quants anys més tard, el que li permeté de conservar un temps més el seu encant natural.

Tot i així, "a mitjan decenni aquest procés s'estengué al litoral del Baix Empordà i de la Selva i, de manera més fragmentària, a certs indrets de l'Alt Empordà" (Cals, 1989, p. 321-322).

De mica en mica, a aquest turisme europeu s'hi va anar afegint un turisme nacional, a mesura que també aconseguia les mateixes condicions socio-laborals. Així és com la segona residència es popularitza.

Aquest període és l'inici d'una etapa que estarà marcada per la moda de les residències secundàries i la creació d'habitatges molt més rudimentaris que les boniques torres o xalets ajardinats d'abans.

A ulls dels estudiosos foranis el litoral gironí, a l'igual que l'espanyol, està mancat d'història. Potser cal acceptar-ho des del punt de vista del turisme internacional i de masses; però no pel que fa referència al turisme de minories i d'élite, que el va descobrir ja fa uns quants anys. Clary (1987, p. 80) classifica la costa mediterrànea espanyola com de litoral de conquesta internacional recent, i dins d'aquest grup distingeix tres

tipologies de litorals -madurs, joves i en gestació-; la costa gironina formaria part del primer: "les littoraux mûrs, c'est-à-dire ceux que l'irruption du tourisme international a concernés en premier et qui évoluent ensuite à la fois par la modification de la demande extérieure et par une fréquentation accrue d'estivants nationaux. La Costa Brava en est le type même qui accueille en effet à la fois les étrangers venus par avions-charters, ceux qui franchissent la frontière avec leurs véhicules personnels, et les vacanciers de Barcelone et de Madrid; d'où, à côté dels hôtels, le développement des résidences secondaires et des campings".

Tot resumint aquest apartat, cal dir que les comarques de Girona ja en el segle XIX, amb l'arribada del ferrocarril, participen, si bé no amb la importància i la fama de la Costa Brava o de la Costa Cantàbrica, de l'impuls que reberen els viatges de plaer i de descans. Sobretot abans de la Guerra Civil, tant l'interior com la costa es converteixen en espais turístics de descans de persones de rendes altes, s'incrementen els clients de balnearis, d'estacions termals i de banys de mar; és un turisme tranquil, burgès, que no busca el sol sinó la bellesa. Després dels anys 50, les comarques gironines participen a poc a poc del nou tipus de turisme, que solament busca sol, platja i preus baixos, són les classes mitges i obreres que fan de turistes d'agència. El "boom" també hi arribarà, però, com a molts d'altres llocs, en ple decenni del 60.

2.5. LA SEGONA RESIDENCIA ALS MUNICIPIS DE LA REGIO DE GIRONA

En aquest apartat i en els que vénen tot seguit, a partir dels censos de l'habitatge, s'efectuarà una primera aproximació a l'evolució del parc de segona residència a la regió de Girona, a escala municipal, entre l'any 1960 i el 1991. Tal com ja s'ha dit en capítols anteriors, aquí no entrem a fer una valoració de

la qualitat i, per tant, el grau de fiabilitat de les dades, sinó que fem ús d'aquesta font d'informació estadística, per altre part l'única de què disposem de forma completa i continuada pels diferents anys de referència, en la mesura que ens permet marcar unes tendències de distribució territorial i de creixement, que considerem plenament vàlides.

Realitzem una descripció per a cada any censal de l'increment de les segones residències en el conjunt de la Regió II i, a escala local, de la distribució d'aquestes i de la taxa de funció turística residencial.

. 1960

Després de tota la llarga polèmica sobre la poca claredat de la definició censal del concepte de residència secundària, essent una de les dificultats bàsiques de la investigació sobre el tema, és l'any 1960 quan l'INE dóna la definició més precisa de residència secundària, sense utilitzar específicament el mot. El Censo de la Población y de las Viviendas, per aquest any, diferencia entre els habitatges ocupats tot l'any i els habitatges ocupats part de l'any. Aquests darrers els defineix com:

"Viviendas que se construyen en lugares de veraneo o de temporada y que normalmente sólo se utilizan en ese tiempo".

La definició, malgrat que també inclou aquells habitatges relacionats amb treballs temporals, fa una delimitació del concepte que s'ajusta a la idea que qualsevol persona té sobre la segona residència.

L'any 1960 el parc de segones residències a les comarques de Girona era únicament de 5.573 habitatges, el que representa només el 6,4% respecte al total del parc d'habitatges de la Regió II. Fou a mitjans del decenni del cinquanta que el fenomen de la segona residència es va començar a desenvolupar de forma massiva

a les comarques gironines, però, no serà fins a partir d'aquesta data, que experimentarà un creixement i una expansió territorial, encara que costanera, espectaculars.

La distribució territorial de les segones residències a la Regió II, l'any 1960, tal com es desprèn de les taules A-2 i A-3 i el mapa 16, es caracteritza per una relativa difusió del fenomen, gairebé la meitat dels municipis (47,4%) no tenen ni una sola segona residència, i per una excessiva concentració d'habitatges secundaris en unes àrees molt concretes i en unes poques localitats. El 74,3% de les segones residències es localitzen en els municipis litorals, però, sobretot, en els del Baix Empordà i de la Selva, essent els de Palafrugell (10,4%), Lloret de Mar (9,7%), Sant Feliu de Guíxols (8,8%), Castell-Platja d'Aro (6,9%) i Palamós (6,8%) els que acullen un nombre major; en els de l'Alt Empordà hi són molt menys importants, quan pel contrari en els anys posteriors hi tindran un paper rellevant, i apareixen, de manera fragmentària, a certs indrets, com en els de Cadaqués (5,9%) i l'Escala (3,3%), però, en la majoria d'ells, la segona residència hi és pobrement representada i, fins i tot, hi ha algun municipi, com el de Castelló d'Empúries i el de Port de la Selva, en què no hi és present.

I el 25,7%, restant, de les segones residències es localitzen en els municipis interiors, amb la particularitat de què aquests darrers representen el 89,5% del total dels municipis de la Regió II; tret dels municipis de Figueres, Olot, Banyoles, Girona i Sta. Coloma de Farners, que tots junts ja sumen el 10,6% del total del parc i que a més parteixen d'un número alt d'habitatges principals, l'únic municipi que sobresurt és el de Breda (1,1%), per la seva localització propera a l'àrea de Barcelona; en els altres municipis existeix un gran buit quant a segones residències.

Pel que fa a la importància relativa que té per a cada municipi la segona residència respecte als habitatges principals,

és a dir la taxa de funció turística residencial (TFTR)⁸ a la Regió II l'any 1960, la lectura de les taules A-2 i A-3 i el mapa 17 ens permet deduir quins són aquells municipis en els quals hi té més importància el turisme residencial⁹. Es palès que són els de la costa els d'una major especialització, Castell-Platja d'Aro és l'únic municipi de la Regió II que té més habitatges secundaris que principals, la relació és de 107,2 habitatges secundaris per cada 100 de principals; però, no sempre aquells municipis més importants quant al número de segones residències en són els més especialitzats, a Palafrugell, Palamós i Sant Feliu de Guíxols, al comptar amb una economia més diversificada, el número d'habitatges secundaris no arriba ni a una quarta part dels principals; pel contrari, d'altres municipis amb menys importància quant al número de segones residències, el fenomen hi té més rellevància com a Cadaqués, que gairebé hi ha el mateix número d'habitatges secundaris que de principals i a Tossa de Mar hi ha una mica més de la meitat.

En els municipis interiors s'hi detecta una certa especialització en aquells que tenen un fort atractiu paisatgístic, tal seria el cas dels municipis del sector del curs alt de la Muga i del massís de les Salines (Pirineu Axial), St. Llorenç de la Muga, Terrades, Maçanet de Cabrenys i Darnius, en els que la proporció d'habitatges secundaris en relació als principals és prou important (29,5, 22,6, 14,6 i 14,1 habitatges secundaris per cada 100 de principals, respectivament).

I en aquells que es localitzen en una segona línia respecte a la de la costa, com el municipi de Vall-Llobrega, que es

⁸ La Taxa de Funció Turística Residencial, tal com ha formulat Barbier (1965, p. 94) o Renucci (1984, p. 33), entre d'altres, és el resultat de dividir els habitatges secundaris pels habitatges principals i multiplicar-ho per 100.

⁹ Obviament, no podem parlar d'especialització quan hi han menys habitatges secundaris que principals, però, la presència de més de 10 habitatges secundaris per cada 100 de principals en nuclis de base econòmica primària l'any 1960 és indicatiu d'una certa tendència a l'especialització turística residencial, prou significativa com perquè sigui digne de consideració.

beneficia del contacte amb el de Palamós, fins el punt de què és més alta la proporció d'habitatges secundaris en relació als principals (21,7 habitatges secundaris per cada 100 de principals) que en aquest; la importància del fenomen en els municipis de Peralada i Palau-Saverdera no és per contagi espacial amb els de Castelló d'Empúries i Roses, respectivament, sinó per la proximitat al mar, i a més pels valors històrics-arquitectònics en el cas de Peralada, els dos compten amb més de 10 habitatges secundaris per cada 100 de principals. Breda, per les causes apuntades abans, també sobresurt aïlladament, la relació és de 13,6 habitatges secundaris per cada 100 de principals.

A mode de conclusió, pel que fa a la segona residència a les comarques de Girona l'any 1960, cal ressaltar la dèbil representació territorial del fenomen, malgrat tot, segons dades del capítol anterior i comparant amb d'altres àrees de Catalunya, el volum de segones residències a la Regió II és rellevant. L'atractiu del medi i del clima, la situació en relació a altres zones turístiques de la Mediterrània i els preus baixos fan d'aquest sector un espai immillorable per al desenvolupament de la segona residència, sobretot pel turisme estranger; Cals (1989, p. 324), utilitzant dades d'Y. Barbaza, estima que a la Costa Brava un 35% de les segones residències eren de gent del país, mentre que el 65% restant eren explotades turísticament i ocupades, fonamentalment, per turistes estrangers. La distribució, amb la localització preferent a la costa meridional, reproduïx el paper que representen el mar i les bones comunicacions com a elements d'atracció turística residencial.